

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA ŠPORT

**PREPOZNAVANJE POSLEDIC DRUŽINSKEGA NASILJA V
OKVIRU ŠPORTNE VZGOJE V VRTCU**

Nataša Pivk Vončina

Ljubljana, 2007

UNIVERZA V LJUBLJANI

FAKULTETA ZA ŠPORT

Specialna športna vzgoja
Elementarna športna vzgoja

PREPOZNAVANJE POSLEDIC DRUŽINSKEGA NASILJA V OKVIRU ŠPORTNE VZGOJE V VRTCU

DIPLOMSKO DELO/DIPLOMSKA NALOGA

MENTORICA

izr. prof. dr. Mateja Videmšek

RECENZENT

izr. prof. dr. Karpljuč Damir

KONZULTANT

izr. prof. dr. Tušak Matej

Avtorica dela

Nataša Pivk Vončina

ZAHVALA

Mentorici izr. prof. dr. Mateji Videmšek se najlepše zahvaljujem za pomoč in nasvete pri izdelavi diplomskega dela.

Iskrena hvala družini in možu Robertu, ki so mi omogočili študij na tej fakulteti, me vzpodbujali in mi stali ob strani.

Družinsko nasilje – otroci – vrtec – športna vzgoja

PREPOZNAVANJE POSLEDIC DRUŽINSKEGA NASILJA V OKVIRU
ŠPORTNE VZGOJE V VRTCU

Nataša Pivk Vončina

Univerza v Ljubljani, Fakulteta za šport, 2007

Specialna športna vzgoja, elementarna športna vzgoja

STRANI:90 TABELE:20 GRAFI:21 SLIKE:1 SHEME:2 VIRI:19 PRILOGE:1

IZVLEČEK:

Namen raziskave je bil na osnovi anketiranja devetinštiridesetih vzgojiteljev iz sedmih vrtcev pojasniti problem družinskega nasilja, odkrivanje posledic, ukrepanje vzgojiteljev po odkritju družinskega nasilja ter raziskati sodelovanje s sodelavci in svetovalno službo v vrtcu.

Rezultate smo obdelali na oddelku za računalniško obdelavo podatkov na Fakulteti za šport v Ljubljani s statističnim paketom SPSS (Statistical Package for the Social Sciences). Izračunali smo frekvence, za izračun pa uporabili podprogram FREQUENCIES.

Sum na zlorabo otroka so lahko telesne, psihične, duševne in čustvene spremembe pri otroku. Prepoznavanje znakov, ki kažejo na posledice družinskega nasilja, je ključnega pomena. Prav tu pa nastopi vloga vzgojiteljic in športnih pedagogov. Otroci si sami ne morejo zagotoviti pomoči in prav tu so dejanja vzgojiteljic edina možnost, kako zaščititi otroka. Zato je zelo pomembno, da vzgojiteljica, športni pedagog in svetovalna služba pravočasno zaznajo stisko in ustrezno pomagajo ter tako preprečijo morebitno nadaljnje zlorabljanje otroka.

Rezultati raziskave so pokazali, da so vzgojitelji sposobni zaznati zlorabo otroka. Vendar menijo, da imajo pomanjkljivo znanje o tematiki družinskega nasilja. Zaznali so različne oblike družinskega nasilja in posledice le-tega. Po odkritju družinskega nasilja se pogovorijo z žrtvijo ali s sodelavci, nekateri pa posredujejo informacije dalje. Pri anketirancih je prisoten timski pristop po odkritju nasilja.

Family violence – children – kindergarten – sport education

University in Ljubljana, Faculty for sport, 2007

Nataša Pivk Vončina

Title: Recognising symptoms of family violence point of view on sport education in kindergarten

Sides:90, tables:20, graphs:21, pictures:1, shemes:2, literature:19, attachments:1

ABSTRACT

This research was based on the questioning of 49 kindergarten teachers in order to explain the problem of family violence, detection of its consequences and response of kindergarten teachers after they detect family violence, and to research the cooperation with co-workers and counselling service in kindergarten.

The results were processed at the department for computer processing of data at the Faculty of Sports in Ljubljana by using the statistical package SPSS (Statistical Package for the Social Sciences). The frequencies were calculated by the subprogram FREQUENCIES.

It can be suspected that a child is abused when physical, psychic, mental or emotional changes are noticed. It is crucial to identify the signs that may be the consequence of family violence. At this point, the role of kindergarten teachers and sport teachers is crucial. Children are not able to defend themselves and here the actions taken by kindergarten teacher are the only possibility to protect a child. Therefore, it is very important that kindergarten teacher, sport teacher and counselling service identify distress signals and help appropriately in order to prevent eventual further child abuse.

The results of the research indicated that kindergarten teachers are able to detect child abuse. However, they believe that their knowledge regarding the subject of family violence is insufficient. They have noticed different types of family violence and its consequences. After family violence is detected, they talk to the victim or co-worker, while some of them pass the information further. With persons questioned, the team approach after discovering violence is applied.

KAZALO

1.	UVOD.....	1
2.	PREDMET, PROBLEM IN NAMEN DELA.....	3
2.1.	Družinsko nasilje	3
2.2.	Agresivnost – pozitivna in negativna oblika	5
2.3.	Pravice otrok – zgodovinsko ozadje.....	6
2.4.	Zgodovina raziskovanja nasilja nad otroki v Sloveniji	10
2.5.	Vloga kazenskega prava pri obravnavanju in preprečevanju nasilja nad otroki in nasilja v družini	11
2.6.	Socialne službe in travmatski dogodki.....	13
2.7.	Spolno nasilje - spolna zloraba	16
2.8.	Psihično nasilje	22
2.9.	Fizično nasilje	25
2.10.	Zanemarjanje	28
2.11.	Čustveno nasilje – čustvena zloraba.....	30
2.12.	Druge oblike družinskega nasilja	31
2.13.	Alkoholizem in zloraba drog v družini	33
2.14.	Nekatere posledice na otrocih zaradi nasilja v družini	36
2.15.	Pomoč zlorabljenemu otroku	37
2.15.1	Vodenje zaupnih pogovorov z otroki, ki preživljajo nasilje	37
2.15.2	Ravnanje s starši.....	38
2.16.	Organizacije, ki delajo z mladimi in za mlade ter nudijo nasvete in strokovno pomoč.....	39
3.	METODE DELA.....	41
3.1.	VZOREC MERJENCEV	41
3.2.	VZOREC SPREMENLJIVK	41
3.3.	ORGANIZACIJA ZBIRANJA PODATKOV	42
3.4.	METODE OBDELAVE PODATKOV	43
4.	REZULTATI.....	44
5.	RAZPRAVA.....	75
6.	SKLEP	80
7.	VIRI.....	83
8.	PRILOGA.....	85
8.1.	PRILOGA 1: ANKETNI VPRAŠALNIK.....	85

1. UVOD

Nasilje nad otroki je tema, ki je večna in aktualna. Možnosti zanj so na vsakem koraku in ogromno jih je. Nasilje je lahko zelo očitno ali pa precej prikrito in posredno.

Storilci se jasno zavedajo, da dojenčki in malčki, ki jih zlorablajo, tega ne morejo povedati z besedami. Vendar zlorabljeni otroci prav gotovo kažejo znamenja svoje stiske, reagirajo prestrašeno, jočejo, kričijo ali se z vsem telesom obračajo proč. Žal ljudje, ki niso neposredno prizadeti, teh reakcij največkrat ne razumejo pravilno (Frei, 1996).

Prvi korak je vedno prepoznavanje; že to je precej kompleksna zadeva, saj je nasilja več vrst. Vsakdo najprej pomisli na fizično nasilje; na fizične strahote, izvajane nad otroki, v eni skrajnosti na pedofilijo. Nadalje pa začnemo razmišljati o psihičnih oblikah nasilja, v katere se v bistvu izteče tudi fizično. Za nekatere otroke so lahko skrajno nasilni, s trajnimi posledicami, tudi zelo ambiciozni starši, ki otroka silijo v mnoge interesne dejavnosti. Lahko bi trdili, da je klofuta starša, ki je za hip izgubil živce in ni bil drugače kos situaciji, kasneje pa se je otroku opravičil in z njim pogovoril, nedolžnejša od užaljenega starša, ki za kazen otroka žali in z njim več dni ne komunicira normalno zaradi svojih prizadetih čustev. Nesramno bi bilo razpravljati, katere vrste nasilja je hujše, saj nobeno ni opravičljivo (Tič, 2005).

Bolj kot je otrok občutljiv in dojemljiv, več nasilja zazna oziroma več stvari dojema kot nasilje. Nekdo občuti kot nasilje impulz, ki ga drugi še zaznal ne bi.

Družina naj bi bila celica, kjer bi se otrok navzel vzorcev reševanja problemov, gotovosti in samozavesti iz občutka ljubljenosti v družinskem svetu brez nasilja. Najpogosteje pa so otroci zlorabljeni s strani najbližjih – družine. Ugotavljajo, da starši ne poskrbijo za osnovne potrebe svojih otrok. Bodisi zaradi zavestne

zlorabe ali pa imajo zaradi nepoučenosti drugačne predstave o vzgoji in nasilju. Od staršev pa prevzamejo te vzorce obnašanja in začarani krog se nadaljuje. Tako je otroštvo lahko eno najlepših obdobj življenja ali pa pekel, iz katerega si žrtve nasilja ne morejo same pomagati.

Prav tu pa nastopi vloga vzgojiteljic in športnih pedagogov v vrtcu. Vzgojiteljice preživijo z otrokom veliko časa. Zaradi specifik svojega dela poznajo zakonitosti otrokovega razvoja in lahko opazijo znake, ki potrdijo sum o družinskem nasilju. Pri vseh aktivnostih imajo možnost opazovati in spremljati otroka, kar pa bi jih moglo pripeljati do določenih ugotovitev v zvezi z družinskim nasiljem.

Ali bodo prepoznale in ukrepale, pa je odvisno od njih. To je odvisno od osebnosti, preteklih izkušenj, poznavanja družin in družinskih razmer, iz katerih izhajajo otroci ter znanja o družinskem nasilju. Otroci si sami ne morejo zagotoviti pomoči in prav tu so vzgojiteljice edina možnost, kako zaščititi otroka. Zato je zelo pomembno, da vzgojiteljica in svetovalna služba pravočasno zaznata stisko in ustrezno pomagata.

V teoretičnem delu bomo skušali predstaviti različne oblike družinskega nasilja, znake, ki jih je mogoče opaziti, posledice, značilnosti žrtve, katere mora vzgojitelj dobro poznati, da lahko odkrije družinsko nasilje.

Preventivno lahko ukrepamo in preprečujemo družinsko nasilje le na način največje ozaveščenosti, zato je smiselno predstaviti poglede in izkušnje vzgojiteljic s problematiko družinskega nasilja.

Te informacije lahko vzgojiteljice koristno uporabijo pri svojem nadaljnjem delu, spoznajo možne načine ukrepanja in smiselnost dovzetnosti za pojav družinskega nasilja. Žrtvi morajo znati pomagati in predvsem ustrezno ukrepati, ker je vsak vzgojitelj poklicno odgovoren, da ukrepa ob morebitnem sumu družinskega nasilja.

2. PREDMET, PROBLEM IN NAMEN DELA

2.1. DRUŽINSKO NASILJE

Družinsko nasilje je definirano kot dejanska ali zagrožena telesna, čustvena ali spolna zloraba, ki se dogaja v kontekstu telesnega partnerstva/bivšega partnerstva. Izhaja iz zlorabe moči in med izvajanjem kontrole nad drugim. Otroke, ki živijo v družinskem nasilju, je potrebno obravnavati kot otroke, ki potrebujejo pomoč (Bašič, 2000). Življenje v okolju, kjer se dogaja družinsko nasilje, predstavlja neprekinjen problem ogroženosti otroka. Otrok lahko trpi fizično, spolno ali čustveno zlorabo, nekateri tudi zanemarjanje. Zato je ob zaznavi družinskega nasilja vedno potrebno raziskati tudi ogroženost otroka. Če se pri družinskem nasilju ne identificira jasno, kdo komu kaj počne, gre intervencija v napačno smer in poveča se nevarnost za zlorabljeno žrtev.

Nasilje v družini pomeni samo eno od oblik nasilja v družbi, meni Šeparovič (1988). Čeprav gre za zelo škodljiv in precej razširjen pojav, je zelo slabo raziskan. Nasilje v družini razumemo kot vsako dejanje ali opustitev v medsebojni interakciji in dinamiki medsebojnih odnosov, s katerimi se drugi osebi povzroča fizično ali psihično zlo, fizično ali psihično silo, individualno ali kolektivno. Je negativno, neopravičljivo, družbeno nesprejemljivo obnašanje, ki pomeni prisilo nad enim ali več člani družine.

Filipčič (2002) meni, da nasilje v družini pogosto izvira ravno iz stisk posameznika, ki so posledica omejevanja njegove zasebnosti v družini, ali pa se nasilje samo kaže v različnih oblikah nadzora enega družinskega člana nad drugim (izvrševanje in vzdrževanje nadzora z uporabo fizičnega in/ali psihičnega nasilja).

Bobnar (2000) ugotavlja, da je družino potrebno pojmovati v širšem smislu, kajti narava nasilja je popolnoma enaka v zakonski, zunajzakonski zvezi, v skupnosti z otroki ali brez njih in ko partnerja ne živita več skupaj. V teh primerih govorimo

o kaznivih dejanjih grdega ravnanja, ogrožanja varnosti, nasilništva ter zanemarjanja mladoletne osebe in surovega ravnanja. Nasilje v družini pa se lahko stopnjuje do skrajnih oblik, ko pride do umora ali uboja.

Podobno ugotavlja tudi Bašič (2000), ki družino in razširjeno družino razlaga zelo svobodno, kar ima svoj pomen in je v korist otroka. Njej predstavljajo družino vsi, ki živijo v istem gospodinjstvu kot otrok; vsakdo, ki mu je zaupana skrb za otroka v času domnevne kršitve (npr. učitelj ali drugi, ki delajo z otrokom), redni obiskovalci gospodinjstva, s katerimi pride otrok v posebne odnose (npr. sosede, družinski prijatelji). Tako je nasilje, ki ga povzroči kateri član razširjene družine, definirano kot družinsko nasilje.

Če otrok preživi večino časa v vrtcu, v skupnosti pedagogov in vrstnikov, bi lahko iz te razlage razumeli kot del družine ali vsaj pomemben del vzgoje tudi vrtec.

Odrasli lahko s svojim napačnim vedenjem in vzgojo zelo prizadenejo otroka. Napačno je mišljenje, da otrok povzroči nasilje nad odraslim. Odrasli so namreč tisti, ki so odgovorni za neprimerno ravnanje z otroki in bi ga morali znati obvladovati na primeren način brez kakršne koli oblike nasilja. Otrok, ki je v vedenju in odzivanju drugačen, lahko v odraslih izzove več nestrpnosti in jeze, vendar to ni opravičilo za morebitno nasilno ravnanje z otrokom. Vsi otroci, ne glede na stopnjo prizadetosti, občutijo, zaznajo in se odzovejo na neustrezno ravnanje (Končnik – Gorišič, 1998).

Odrasli lahko otroke pretepajo, lasajo, klofutajo; jih zmerjajo, zasmehujejo, ponižujejo; jih puščajo same doma, jim ne dajo dovolj hrane; jih ne peljejo k zdravniku, kadar so bolni; se jih dotikajo in poljubljajo tako, da se otroci ob tem počutijo neprijetno in osramočeno, obenem pa jim ti odrasli govorijo, da je to igra, ki mora ostati skrivnost (Bobnar, 2000).

Družinski člani pogosto sprejemajo opravičila nasilnežev in po fazi miru prihaja do ponovnih izbruhov agresije (Bobnar, 2000).

Ameriški avtorji na podlagi obširnih statističnih analiz ocenjujejo (Možgan, 2002), da je 6 % otrok trpinčenih in da v ZDA umre vsako leto 4000 otrok zaradi telesne zlorabe. Za Slovenijo bi glede na odstotek to število znašalo 180. Najbolj so ogroženi dojenčki, v več kot 30 %, ena tretjina med zlorabljenimi je starih od 1 do 6 let, ostala tretjina otrok pa je starejših. Nedonošenčki so trikrat bolj ogroženi. Prepoznavna oziroma odkrivanje kaznivega dejanja spolnega napada na otroka je pri nas še zelo nizka. V zadnjih 16 letih so odkrivali letno povprečno 90 tovrstnih kaznivih dejanj na škodo otroka.

Raziskave v drugih državah so pokazale, da je žrtev nasilja kontinuirano med 15 % do 20 % otrok. Posledice so občutek negotovosti, zmanjšano samospoštovanje, strah in izogibanje šole, psihosomatski simptomi, pa tudi večja dovzetnost k depresiji v odrasli dobi.

2.2. AGRESIVNOST – POZITIVNA IN NEGATIVNA OBLIKA

Pušnik (1999) pravi, da ima agresivnost v pogovornem jeziku negativen pomen. S tem ko vedenje kake osebe označimo kot agresivno, jo hkrati že moralno ožigosamo. Vendar je potrebno agresivnost razlikovati glede na njene pozitivne in negativne učinke. Vključen je psihološki vidik, po katerem so pozitivne oblike agresivnosti tiste, ki uspešno razrešijo konfliktno situacijo, ter etično socialni vidik, ki določa, katere oblike vedenja so v družbi še sprejemljive.

Bach in Goldberg (Brajša, 1993) opisujeta konstruktivno agresijo kot tisto, v kateri prevladuje medsebojno informiranje, skupna katarza in medsebojno spoštovanje, odsotno pa je medsebojno podrejanje. Za kvalitetno konstruktivno agresijo je značilna jaz-ti verbalizacija jeze in besa, samopotrjevanje partnerjev v konfliktu, njuno medsebojno konfrontiranje, obojestransko sprejemanje konflikta, odkrito izražanje svoje moči, zaščita svoje identitete, možnost reči »ne« in izražanje, ki drugega ne poškoduje.

Kadar se nanaša na trenutno reakcijo, navadno uporabljamo izraz »agresija«, medtem ko »agresivnost« pomeni trajno značilnost posameznika.

Najbolj pogosto uporabljena definicija agresivnosti pravi: Agresivnost je vedenjska značilnost, ki se kaže v gospodovalnosti, nasilnih ali napadalnih besedah ali dejanjih proti drugim ljudem (Pušnik, 1999).

Agresija (agression) je hipotetična sila, nagon ali princip, ki naj bi poganjal cel spekter dejanj in občutij. Pogosto se v psihoanalitični literaturi agresija prikazuje kot destruktivna antisinteza spolnosti ali libida (Miller, 1992).

Danes prevladujeta dve teoriji, ki skušata pojasniti agresivnost (Pepler, 1991):

1. Model frustracijske agresivnosti govori o zunanjih provokacijah notranjih vzgibov (Dollard in sod., 1939). Agresivnost je sovražna reakcija na frustracijo. Cilj agresivnosti je braniti se ali povzročiti škodo tistemu, ki je vir frustracije. Frustracijska agresivnost izvira iz posameznikovih nezadovoljenih potreb, tako bioloških, psiholoških kot tudi socialnih. Nezadovoljene potrebe ustvarjajo napetost, ki jo prenašajo nekateri fiziološki mehanizmi, od katerih je najpomembnejše povečano delovanje simpatičnega vegetativnega sistema. Ti mehanizmi služijo begu iz konfliktna situacije ali odpravljanju ovir za zadovoljitev potreb. Pri tej obliki agresivnosti gre torej za sproščanje napetosti, ki nastaja v posamezniku. Frustracijska agresivnost postane nevarna, ko postane razdiralna.
2. Teorija socialnega učenja poudarja vzajemni vpliv danih ali trenutnih socialnih okoliščin s predhodnimi izkušnjami in učenjem (Bandura, 1977). Agresija je instrumentalno vedenje, ki je kontrolirano z zunanjimi nagradami.

2.3. PRAVICE OTROK – ZGODOVINSKO OZADJE

Že iz pradavnine so na dnevnem redu kamenjanja, križanja vseh vrst ali preganjanje čarovnic, da o številnih vojnah sploh ne govorimo. Napadalnost in

nasilje sta nam torej znana natanko toliko časa kot samo življenje. Zakaj smo potem tako pretreseni in presenečeni, če starši podirajo veljavne družbene norme?

Pojmovanja otroštva in otroka, s kakršnim imamo opraviti danes, pred šestnajstim stoletjem sploh še ni bilo. Ustvarile so ga različne kulture zahodne civilizacije, s sebi lastnimi vedenjskimi omejitvami, priložnostmi in pričakovanji. Pred tem časom so otroke obravnavali kot odrasle, namreč v smislu, da so jim dovoljevali in pričakovali od njih, naj počnejo, čim so za to zmožni vse, kar počnejo tudi odrasli. »Obdobje razumnosti« naj bi se pričelo s šestimi ali sedmimi leti. Besede »otrok« in »otroci« so bolj označevale status in sorodstveno razmerje kakor pa starost. O tej zgodnji zgodovini so že pisali (Aries, 1962; Plumb, 1972; Takanishi, 1978; Wong, 1980).

V začetku šestnajstega stoletja so menili, da so otroci nedolžni, predstavljali so poseben razred človeških bitij, ki potrebuje ločitev in zaščito.

V 17. stoletju so vodilni filozofi izrazili močne paternalistične poglede na obnašanje in razvoj otrok. Thomas Hobbs je menil, da otroci nimajo nobenih materialnih pravic ter da dolgujejo očetu pokoriščino, saj niso zmožni uresničevati niti razumeti zahtev običajev. Stališča Johna Locka so bila podobna, so pa dopuščala postopno pridobivanje pravic ob razvoju možnosti za učinkovito izpolnjevanje osebnih odgovornosti.

Ob nastopu 18. stoletja se je uveljavilo ločevanje med odraslim življenjem in otroštvom in bilo sprejeto v srednjem in zgornjem razredu (Plumb, 1972).

V 19. stoletju se je ločevanje med otrokom in svetom odraslih zaključilo s širjenjem na življenje družin in otrok spodnjega razreda (Plumb, 1972). Filozofijo otroka so obvladovala stališča Johna Stuarta Nilla, ki so poudarjala avtoriteto staršev, potrebo otroka po zaščiti in pa stališče, da otrok nima pravice do osebne izbire.

Zanimanje za otroka se je povečalo v začetku 20. stoletja. Leta 1909 so začeli in še danes organizirajo v Združenih državah vsakih deset let Konferenco Bele hiše o otrocih. Na teh konferencah je skrb za otroke, njihove težave, zmožnosti in dobrobit mladih ljudi te dežele vodila nacionalne vodje, da so zbirali podatke o otrocih, postavljali merila, oblikovali načine za spremljanje in opazovanje, spodbujali ustanove, izdelovali predloge zakonov, zahtevali in pojasnjevali prednostno uvrstitev otrokovega razvoja. Te konference je razčlenila in opisala R. Beck (1973). Konferenca iz leta 1970 je bila prva, ki se je močno osredotočila na pravice otrok. Razvila je niz pravic, oprtih na ista načela, ki so tudi temelj pravic odraslih (Beck, 1973).

Dvajseto stoletje se je začelo s pravnim sistemom. Ta sistem pa ni vseboval formalnopravne zaščite otrok in mladoletnikov, kar je omogočalo zlorabe. Sodišča so postala prostor boja za pravice otrok na več družbenih področjih. Glede razmerja otrok in šole so sodišča priznala otrokom ustavno pravico do svobodnega izražanja in do procesno pravičnega zaslišanja (zlasti kadar je otroku zagrožena izključitev).

Gibanje za otrokove pravice se je v tem stoletju krepilo, sodišča in šole pa so ga v določeni meri podpirala. Goldstein in Drotman (1977) sta pri analizi tega gibanja prepoznala v advokatih in drugih pravnikih eno izmed dveh najpomembnejših podpornih skupin; drugo tvorijo strokovnjaki v psihiatriji, klinični psihologiji in socialnem delu. Otroci nujno potrebujejo odrasle zastopnike, kajti sami imajo že od nekdaj premalo moči in možnosti, da bi lahko neodvisno uresničevali svoje pravice.

Iz seznama Deklaracije otrokovih pravic in Konference Bele hiše o otrocih je razvidno, da vključujeta pravice, ki se osredotočajo na telesne in psihološke dimenzije otroka, kot tudi pravice, ki poudarjajo zaščito, varstvo, zastopanje in rast. Ena izmed razlik med obema seznamoma je stopnja priznavanja in podpore samoodločanju, svobodi izbora. Deklaracija združenih narodov ne vključuje

nobenega tovrstnega poudarka, medtem ko seznam Konference Bele hiše govori o pravici do »pomembnih izborov« in »upoštevanem glasu« v eni točki. Tako skromna podpora »pravicam izbora« v primerjavi s »pravici varstva« oz. »zaščite« je resna pomanjkljivost. Zato je Farson (1974) zahteval:« Otroci bi, prav tako kot odrasli, morali imeti pravico odločanja o stvareh, ki jih kar najbolj neposredno zadevajo. Vprašanje samoodločanja je bistvo osvobajanja otrok. Pravzaprav je to edino vprašanje, definicija celotnega koncepta. Sprejemanje otrokove pravice do samoodločanja je temeljno glede na vse ostale pravice, ki naj jih otrok uživa.«

Pregled novejših zgodovinskih izjavljanj o pravicah in dejavnostih, ki so pravice podpirale, nas vodi k sklepu, da so psihološke pravice v količinskem smislu doživele večji napredek od bolj telesno usmerjenih pravic.

Nadaljnjo pomoč pri odločanju o potrebah in pravicah nam ponuja uporaba načel, ki sta jih razvila Maurice Cranston in John Rawls (Worsfold, 1974). Namen teh načel je prispevati k oceni, ali je pravica opravičljiva in po svoji naravi pravična. Cranston zahteva, da morajo imeti pravice otrok tri značilnosti:

1. Biti morajo uporabne, kar pomeni »teoretično uresničljive ali sprejemljive znotraj širšega pojmovanja dobre družbe« (Worsfold, 1974).
2. Morajo biti univerzalne, kar pomeni »ustrezne za otroke kjerkoli po svetu« (Worsfold, 1974, str. 36).
3. Njihova pomembnost mora biti taka, da ji ni mogoče oporekati, kar pomeni, da morajo zaslužiti avtoriteto, ki presega vse druge vidike družbenega obravnavanja otrok (Worsfold, 1974).

Švedska je bila prva država, ki je sprejela zakonsko prepoved telesnega kaznovanja v družini (leta 1979 v Mednarodnem letu otroka) (Nasilje v družini, 2002).

Povsem očitno je, da je v naši družbi velik interes za otrokove pravice. Ni verjetno, da se bo ta interes zmanjšal, vsaj dokler na eni strani družbene silnice

spodbujajo trenja med starostnimi skupinami, na drugi strani pa vztraja občutek, da je mogoče zadeve izboljšati. V problemih, kot tudi v pozitivnih potencialih gibanja za otrokove pravice je morda treba videti znamenja napredka in uspeha.

2.4. ZGODOVINA RAZISKOVANJA NASILJA NAD OTROKI V SLOVENIJI

Leta 1977 je pediatrični oddelek kirurških strok ljubljanskega Kliničnega centra začel zbirati podatke – o tem je poročala socialna delavka. Takrat so tudi izdali vprašalnik in ga poslali vsem občinskim socialnim službam. Odgovorilo je 15 služb, ki so poročale o enajstih pretepenih in poškodovanih otrocih, ki so potrebovali zdravniško pomoč. O desetih otrocih pa so poročali zdravstvena služba, Svetovalni center iz Ljubljane ter Uprava javne varnosti.

Fenomen trpinčenega otroka je bil obsežneje obravnavan 1979 na tako imenovanih Derčevih dnevih, na srečanju pediatrov. Takrat so govorili o trpinčenju, ki ga zmorejo odrasli prizadejati otrokom. Devet let kasneje se je ponovno spregovorilo o tej temi, podobno, vendar v marsičem drugače. Prvič še niso imeli dokazov, želeli so na obstoječ problem le opozoriti, v letu 1988 pa so pediatri že zbrali množico podatkov, izkušenj, oblik delovanja, za katere so menili, da se je o njih potrebno pogovoriti. Do tedaj so ljudje molčali, o nasilju in zlorabah se ni veliko govorilo (Šemrov, 1998).

Leta 1985 je Inštitut za kriminologijo izvedel pilotsko raziskavo o tem, kako posamezne službe zaznavajo problem trpinčenja otrok. Iz njihovih zaključkov je razvidno, da je pojav bistveno bolj razširjen od pričakovanj in da je praviloma dolgotrajen.

Zadnja leta tudi ministrstvo za notranje zadeve zbira podatke o hudih zanemarjanjih in različnih zlorabah otrok. Njihovi podatki zajemajo vsa dejanja, od surovega ravnanja z otroki do zvodništva (Pavlović, 1997).

Danes je povsem drugače. Vse več nas je seznanjenih s problematiko nasilja, družinskega nasilja, opazujemo ravnanje nasilnežev, smo mnogo bolj senzibilni za pojav in pripravljeni na dejanja. V medijih se vedno več piše o nasilju, zato je širša javnost bolje seznanjena z vrstami zlorab, vendar je pojav družinskega nasilja še vedno težko pravočasno zaznati.

2.5. VLOGA KAZENSKEGA PRAVA PRI OBRAVNAVANJU IN PREPREČEVANJU NASILJA NAD OTROKI IN NASILJA V DRUŽINI

Kazensko pravo obravnava storilce le tistih družbi nevarnih dejanj, ki so kot kazniva dejanja opredeljena v kazenski zakonodaji. Vsa ostala dejanja, ki kažejo na obnašanje posameznika v nasprotju z družbenimi standardi, pa obravnavajo druge (nerepresivne) institucije, katerih naloga je zagotavljanje dobrobiti posameznikov. Tako lahko trdimo, da zajame kazenskopravno obravnavanje samo (manjši) del antisocialnih ravnanj v celotni paleti takšnih ravnanj in to le tiste, za katere organi pregona zvedo (Filipčič, 2002).

Po ugotovitvah ameriških raziskav prevladujejo med žrtvami trpinčenja otroci, mlajši od 7 let. Približno četrtnina jih je starih med 8 in 12 let in okoli 20 % med 13 in 18 let. Starostna struktura pa se nekoliko spremeni, če primerjamo različne oblike trpinčenja med seboj. Javnost je v zadnjih dveh desetletjih postala bistveno bolj senzibilizirana do nasilja nad otroki, predvsem do spolnega. Zanimiva pa je ugotovitev tujih študij, da je javnost neprimerno bolj razumevajoča do otrok žrtev, mlajših od 12 let, saj jih pojmuje kot »nedolžne žrtve«, medtem ko starejšim že pripisujejo del krivde za ravnanje staršev (prenašanje krivde na žrtev) (Filipčič, 2002).

Otroci so po naši kazenski zakonodaji deležni varstva pred vsemi kaznivimi dejanji, tako kot odrasle osebe. Njihova starost in zrelost se lahko upoštevata kot obtoževalni okoliščini pri odmeri kazni storilcu. Poleg tega pa so otroci deležni posebnega varstva pred nekaterimi ravnanji, ki ogrožajo njihove specifične

interese in pravice (npr. Kaznivo dejanje Spolni napad na osebo, mlajšo od 15 let ali kaznivo dejanje Zanemarjanje mladoletne osebe in surovo ravnanje) (Filipčič, 2002).

Vnaši družbi se povečuje število trpinčenih otrok, zvečalo pa se je tudi število odkritih primerov, ki jih obravnavajo represivne in socialnovarstvene ustanove. Cilj obravnavanja trpinčenega otroka v postopkih Centrov za socialno delo je pomagati otroku (z namestitvijo v rejniške družine, terapijska obravnava otroka, obravnavanje celotne družinske problematike). Cilj sodišča kot najbolj represivnega organa pa je z gotovostjo ugotoviti, ali je bilo trpinčenje dejansko izvršeno in kaznovati storilca. Žrtev je za sodišče »zanimiva« predvsem kot vir informacij, ki so odločilne za doseg njegovega cilja. Otrok je zato dvojno travmatiziran. Trpinčenje je njegova primarna travma, drugo travmo pa povzroči delovanje kazenskopravnega sistema (sekundarna viktimizacija). Sodni postopki se predvsem v zadnjem desetletju spreminjajo v takšni smeri, da bi čim manj prizadeli žrtve, še posebej otroke. Tudi naš Zakon o kazenskem postopku je bil leta 1999 spremenjen v tej smeri. Že pred to spremembo je otrok imel status privilegirane priče, kar pomeni, da mu kot priča ni bilo potrebno sodelovati v kazenskem postopku. Leta 1999 pa je bil spremenjen sam potek zaslišanja: v prisotnosti obdolženca je prepovedano zasliševati otroka, mlajšega od 15 let, ki je bil žrtev spolnih kaznivih dejanj in nasilja v družini in otrok, žrtev teh kaznivih dejanj, mora ves čas postopka imeti pooblaščenca, ki skrbi za njegove pravice. Na zakonski ravni so bili storjeni torej pomembni premiki v smer izboljšanja položaja žrtev v kazenskem postopku, vendar pa je vsak zakon dober toliko, kot je dobro njegovo izvajanje. Pojavil se je namreč problem, da bi potrebovali posebej usposobljene odvetnike, ki bi lahko uspešno opravljali naloge pooblaščenca ali pa bi morali za zastopanje in varstvo otrokovih interesov oblikovati posebne time, sestavljene iz pravilnika s specifičnimi znanji in t.i. zaupne osebe (Filipčič, 2002).

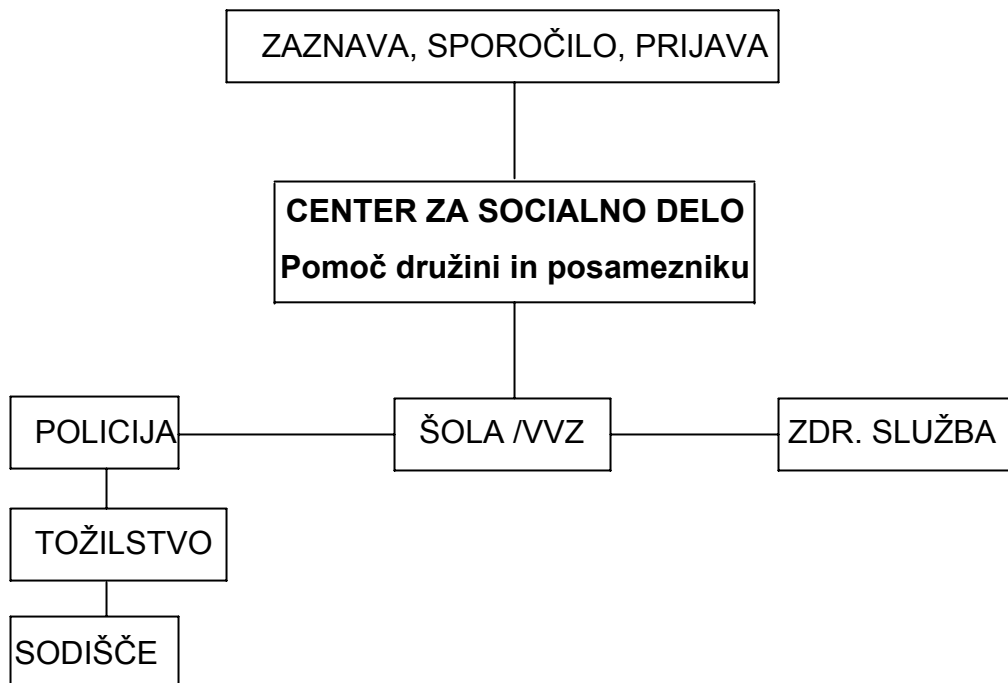
Kazensko pravo je pomemben inštrument vsake družbe za varovanje splošno sprejetih vrednot, med katerimi je osebna varnost temeljna. Njegova vloga pa je

pri preprečevanju nasilnih dejanj omejena. Najprej zato, ker država reagira samo na njej znana dejanja (veliko jih namreč ostane neprijavljenih), poleg tega pa je tudi zastraševalni učinek izrečenih sankcij omejen. Iz tega lahko sklepamo, da je pri preprečevanju vseh oblik nasilja potrebna in pogosto še pomembnejša aktivnost nerepresivnih organov, med katerimi imajo najpomembnejšo vlogo socialnovarstveni organi. To še posebej velja za nasilna dejanja, v katerih so mladoletniki storilci ali žrtve (Filipčič, 2002).

2.6. SOCIALNE SLUŽBE IN TRAVMATSKI DOGODKI

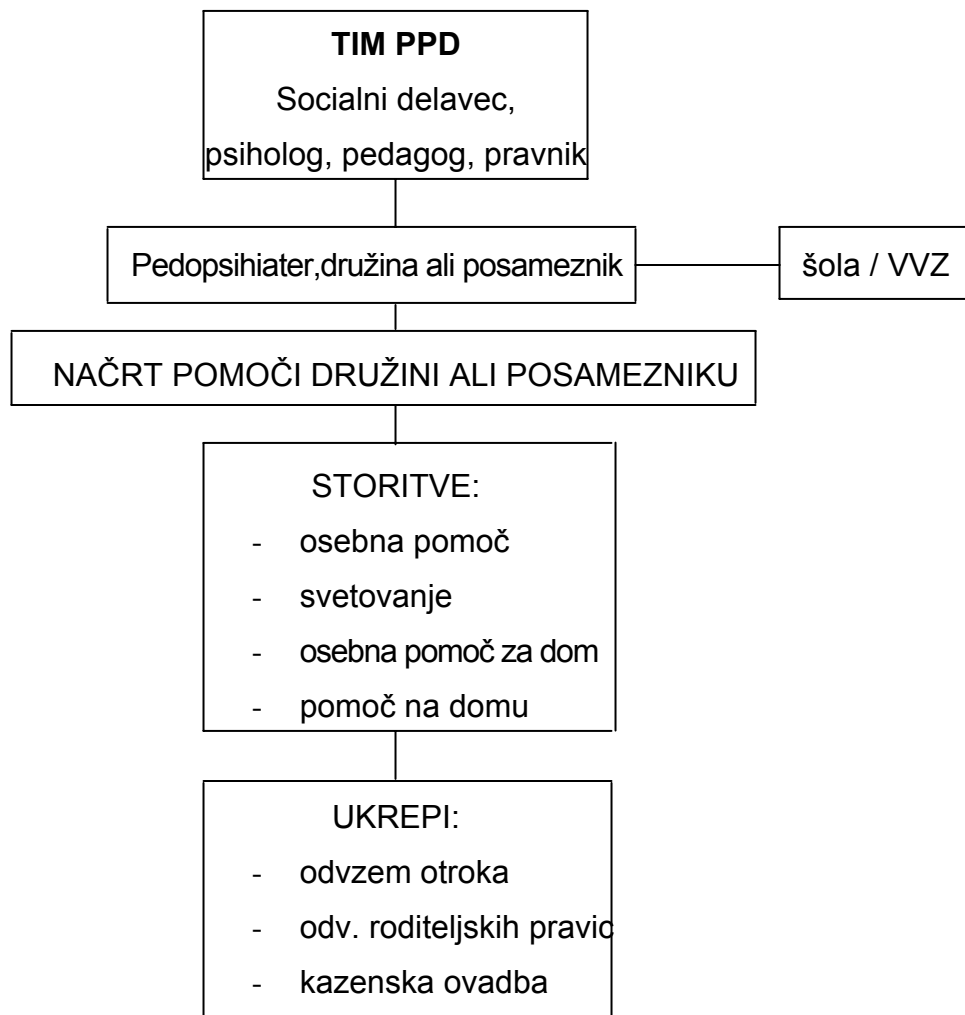
Slovenska zakonodaja daje Centru za socialno delo možnost takojšnjega ukrepanja v primeru nasilja nad otrokom. Ukrep je takojšen odvzem otroka in izročitev v vzgojo in varstvo tretji osebi. Zato je v vodenju tega procesa zelo pomembno pravilo, da vse institucije, ki se srečujejo z otroki, o vseh znakih kakršnega koli trpinčenja obvestijo pristojni Center za socialno delo. Ta animira vse strokovnjake, ki so potrebni pri obravnavanju in ki se pri svojem delu srečujejo z otrokom ali družino. Petrovič (2001) navaja, da je potrebno sklicati multidisciplinarni strokovni tim, ki deluje na način, kot je prikazan v shemi 1:

Shema 1: Timski pristop v obravnavi zlorabljenih otrok (Petrovič, 2001)

Petrovič (2001) trdi, da so ugotovitve takega medinstitucionalnega multidisciplinarnega tima osnova za sprožitev preiskovalnega postopka. Po opravljeni intervenciji v družini in po sproženih postopkih sledi vedno pomoč otroku. Proces je prikazan v shemi 2:

Shema 2: Pomoč otroku (Petrovič, 2001)

Iz sheme je razvidno, da se v izdelavo načrta za pomoč družini spet vključujejo različne institucije in predvsem člani družine. Pomembna vloga strokovnega delavca, ki je vodja tima, je v koordiniranju in evalviranju dela vseh udeležencev.

Strokovnjak, ki se ukvarja s tovrstno problematiko, mora biti multidisciplinarno usposobljen in mora predvsem obvladovati različne tehnike komunikacije. Vloga strokovnega delavca je otroka zaščititi – pogosto tudi pred lastnimi starši in zaščititi njegove interese.

Drug pomemben faktor v reševanju nasilja v družini, s poudarkom na nasilju nad otroki, je odprtost in medsebojno sodelovanje različnih inštitucij, skupna evalvacija primerov in učenje le-teh. Najvidnejši rezultati so v okoljih, v katerih se k reševanju problemov posameznega problema pristopa multidisciplinarno in multiinstitucionalno.

Petrovič (2001) na tretje mesto uvršča sodelovanje s socialnim okoljem, kjer je pomembna vloga lokalne skupnosti, s čimer se povečuje tudi občutljivost za problematiko nasilja nad otroki in potrebe le-teh.

Sama beseda socialen ima zelo širok pomen in daje možnost iniciative delovanja ter koordinacije različnih subjektov v procesu nudenja pomoči. Ne smemo pozabiti tudi na Etični kodeks v socialnem varstvu, ki predpisuje ter nas zavezuje k delovanju in strokovnemu ravnanju z ljudmi, ki nas potrebujejo (Petrovič, 2001).

2.7. SPOLNO NASILJE - SPOLNA ZLORABA

Ko odrasli za zadovoljevanje svojih seksualnih potreb izrabijo otroka, ki ni ne čustveno in ne razumsko zrel, da bi to dejanje razumel in se mu zoperstavil, govorimo o tem dejanju kot o spolni zlorabi (Končnik Goršič, 1995).

Spolno nasilje so vsa spolna dejanja, povezana s spolnostjo, ki jih oseba čuti kot prisilo. O spolnem odnosu govorimo, kadar si osebe želijo spolnosti oziroma aktivnosti, povezane s spolnostjo in se zanje odločijo brez fizične, psihične, ekonomske ali druge prisile. V nasprotnem primeru govorimo o nasilju. Spolno nasilje so naslednja dejanja: slačenje, opazovanje, komentiranje, nagovarjanje, poljubljanje, otipavanje, siljenje h gledanju pornografskih vsebin, siljenje k masturbiranju, v oralni, analni ali vaginalni spolni odnos, vtikanje predmetov v anus ali nožnico, poniževanje človeka glede njegove spolnosti, ... Skratka, vse dejavnosti povezane s spolnostjo, v katere druga oseba ne pristane oziroma pristane pod prisilo, so spolno nasilje (Bašič, 2000).

Filipčič (2002) trdi, da ni vodilni motiv staršev ali skrbnikov želja po spolnosti in intimnosti, ampak želja po uveljavljanju in dokazovanju moči.

Zlorabljen otrok misli in čuti, da se to dogaja vsem otrokom, pojava ne zna opisati, ker ga ne zna prav poimenovati, strah in sram ga je povedati, ker mu storilec grozi. Otrok misli, da je sam kriv za to, kar se je zgodilo. Ima občutek manjvrednosti in pokvarjenosti, ob tem pa je prepričan, da mu ob priznanju dogodka nihče ne bi verjel (Zlorabljen otrok, 1997).

a. Različne vrste in oblike zlorabljanja

Frei (1996) navaja naslednje vrste in oblike zlorabljanja:

- Odrasli pokliče otroka, da ga opazuje pri kakšnem spolnem dejanju, na primer pri masturbiranju, ker to še povečuje njegovo vzburjenje in pospeši zadovoljitev.
- Odrasli kaže otroku pornografske filme ali slike.
- Odrasli izvaja „praktično spolno vzgojo“, kar pomeni, da otipava otrokove spolne organe in hkrati tudi svoje in s tem domnevno ponazarja svojo razlago. V resnici mu gre samo za lastno vzburjenje.
- Odrasli pripravi otroka do tega, da si sam boža svoje intimne dele. Pogosto odrasli zraven onanira.
- Odrasli kar naravnost ukaže otroku kakšno spolno dejanje. Otrok ga mora na primer poljubljati, ga prijemati za spolni organ, ga božati itn.

- Če otrok noče sodelovati, se odrasli sklicuje na sočutje, mu grozi, ga hoče prisiliti, ga pridobi z darili, ga izsiljuje ali mu grozi s telesnim nasiljem.
- Odrasli prisili otroka k spolnemu odnosu (oralno, analno ali vaginalno); torej ga dejansko posili.

b. Otroška spolnost

To spoznanje prihaja iz proučevanja psihologije razvoja. Ta spolnost je otroška, primerna stopnji otrokovega razvoja, in jo je nemogoče primerjati s spolnostjo odraslega človeka. Po eni strani je otrokovo zanimanje za spolnost v različnih obdobjih različno intenzivno. Po drugi strani pa so otroška spolna dejanja popolnoma drugačna od dejanj odraslih ljudi. Dogajanje teče v obliki igre in otroci lahko s tem vsak trenutek prenehajo. Odraslih namreč ni mogoče odvrniti od njihovega cilja. Ko je na televiziji na vrsti priljubljena risanka ali pa če pozvoni prijatelj, pa otroci pri priči prekinejo vse in se lotijo česa novega (Frei, 1996).

Odrasel človek, ki se za povečanje ali potešitev svoje spolne sle poslužuje otroka, ga vznemiri na način, ki ne odgovarja njegovi razvojni stopnji in na kakršnega otrok še ni pripravljen. Tudi če zlorabljanje ne zapusti vidnih telesnih poškodb, mu je to vendar odtegnilo pravico do lastnega telesa. Otrok občuti strah, gnus, prerazdraženost, nemoč, sram. Zdi se mu, da je umazan, kriv, njegovo zaupanje se zlomi. Ni sposoben, da bi vse te občutke obvladal. Otroci v predšolski dobi pričnejo včasih kot posledico spolnega zlorabljanja v družini kazati vse znake duševne motenosti, ne glede na to, da telesno niso bili poškodovani (Frei, 1996).

Odrasli, ki je spolno izkoristil ali spolno izkorišča otroka, mu je prizadel najhujše in najgloblje poškodbe, ki jih otrok sploh lahko dobi.

Starši večkrat sprašujejo, če lahko spolne igrice med otroki tu in tam predstavljajo spolno zlorabo. Te igrice sicer odrasle neznansko vznemirjajo, so pa praviloma normalen in nujen del otrokovega razvojnega procesa. Pomen zlorabe imajo šele takrat, kadar vedno isti otrok pregovarja ali sili druge otroke k spolnim dejanjem, ki očitno spadajo k spolnosti (Frei, 1996).

c. Simptomi, znaki in prikriti klici na pomoč, ki utegnejo opozarjati na spolno zlorabo otrok

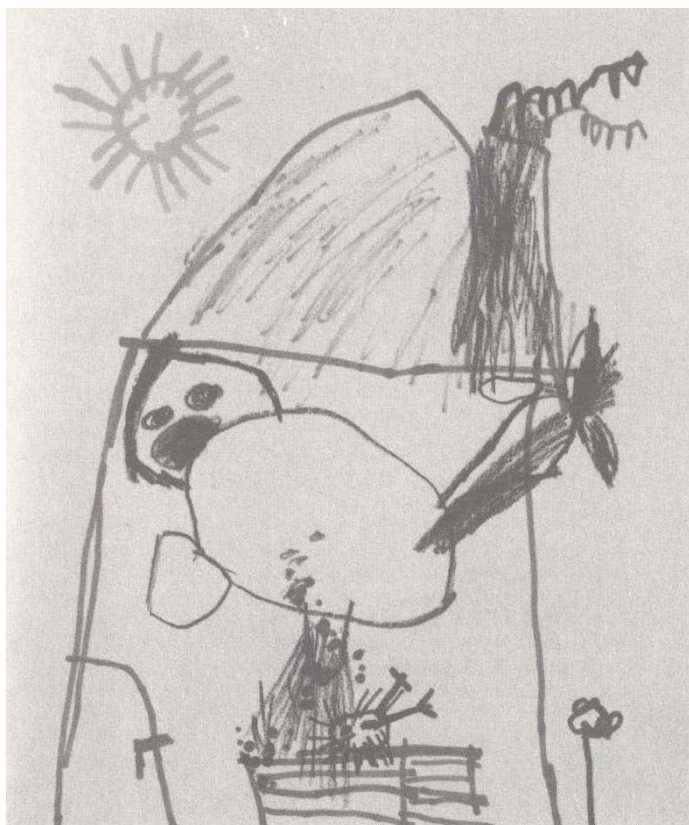
Te simptome lahko opazimo v obliki posebnosti na različnih vedenjskih področjih. Za te posebnosti so lahko razlog tudi drugi problemi in motnje. Kadar pa je vedenje kakega otroka problematično in povzroča skrbi, pa je pomembno, da kot eno od mogočih razlag upoštevamo tudi to. Vsak otrok, ki ga je doletela spolna zloraba, oddaja signale in sporočila. Ta se od primera do primera razlikujejo, kar je odvisno od konkretnega položaja posameznega otroka, od tega, na kakšen način je bil zlorabljen, v kakšnem razmerju je s storilcem ter koliko je star in v katerem razvojnem obdobju je (Frei, 1996).

Simptome in znake, ki jih je razvil, lahko kaže z vsemi deli telesa in z vsem svojim obnašanjem. Frei (1996) trdi, da so simptomi in pozornost vzbujajoči načini obnašanja, ki so opisani, navedeni na podlagi dela z otroki v psihološki posvetovalnici na oddelku za otroško psihiatrijo.

- Telesni in psihosomatski znaki – genitalni, analni; znamenja v predelu ust in vratu (malčki se pogosto polulajo ali pokakajo takoj potem, ko so jih preoblekli; pogosto drgnjenje in praskanje v predelu spolnih organov; spolne bolezni; otrok ne more požirati sline in neprestano pljuva).
- Simptomatični problemi pri hranjenju (težave pri požiranju, slabost, bruhanje, ščipanje v trebuhu in želodcu, požrešnost).
- Še nekatere psihosomatični problemi in motnje (je bled, utrujen, izčrpan, otrok je astmatičen ali trpi za pogostim občutkom dušenja; nenavadno nemiren je; ima vrtočlavice in se onesvešča).
- Simptomi na področju sposobnosti (opazno zmanjšanje dotedanjih sposobnosti otrok, ki se je ukvarjal s športom, se izmika uredni športa; deklica ni sposobna leči na hrbet – pri urah športne vzgoje se izmika vajam, kjer je potrebna hrbtne leža).
- Duševni in socialni simptomi ter spolno poudarjeno vedenje (preobčutljivost in pretirana odvisnost; bojzani – npr. pred tekočo vodo (primerljivo izlivu semena); druge stvari, ki so lahko predmet paničnega strahu in jih je morda uporabil storilec ali so bile v trenutkih zlorabe kje blizu).
- Nazadovanje v razvoju ali prepočasen razvoj (nuje, otrok se zanemari, samotarstvo, uničevanje samega sebe, depresije, agresivnost in nesocialno vedenje, razcep osebnosti in čustev ter blodnje).

- Pretirano spolno poudarjeno vedenje otroka takrat, ko je sam, takrat, ko je v skupini oziroma v odnosu do odraslih (razkazovanje spolnih organov, odkrito otipavanje spolnih delov živali, provociranje odraslih z nespodobnimi izrazi).
- Simboli, s katerimi se zlorabljeni otrok izraža; verbalni namigi (simbolična vnetja; vedno, kadar hoče kaj povedati o svojih čustvih, prične jecljati ali pa se razjoka).
- Risanje in slikanje prizorov, ki otroku zbujajo strah (največkrat otroci sami od sebe z risanjem izražajo svoja čustva in razpoloženja; prevladuje črna barva, riše pošasti z velikimi rdečimi očmi in z izboklinami).

Karina, 5 let: „To je naša hiša. Tukaj stanujem. To je moja soba. To je moja postelja. To sem jaz. Ponoči pride pošast. Potegne odejo iz mene in me zmoči.“

2.8. PSIHIČNO NASILJE

Psihično nasilje so dejanja, ki najpogosteje potekajo na verbalni ravni in negativno vplivajo na samozavest, samopodobo in samozaupanje druge osebe. Sem sodi grobo kritiziranje človekove osebnosti, žaljenje, zmerjanje, poniževanje, ustrahovanje in grožnje z besedami, kričanjem, telesno držo, ustvarjanje negativnih mnenj o osebi na podlagi predsodkov in stereotipov, ignoriranje, molčanje, da bi dosegli svoj cilj, širjenje negativnih govoric o osebi, da bi zmanjšali njen ugled v družbi, izoliranje osebe od ljudi, s katerimi bi želela ohraniti stik. www.cdk.si

Duševne travme, ki jih otrok doživlja zaradi trpinčenja in nasilja v družini, negativno vplivajo na otrokov psihosocialni razvoj (Gorišek, 1995). Starši so tisti,

ki so otroku najbližji, od njih je odvisen in je nanje čustveno navezan, oni naj bi mu nudili sprejetost in varnost. Kadar starši namerno povzročajo otrokom telesno trpljenje ali celo ogrožajo njegovo zdravje ali življenje, pomeni to za otroka še zadosti hujše duševno trpljenje, kot pa takrat, ko je povzročitelj zlorabe tuja ali za otroka manj pomembna oseba.

Pod psihično nasilje štejemo tudi: molk kot sredstvo pritiska, uničevanje lastnine, osebnih predmetov; socialna izolacija, ustvarjanje klime strahu, terorja; zaklepanje v stanovanje, ljubosumje, nezaupanje; sumničenje.

Jakost stiske je odvisna od tega, kaj vse je spremljalo zlorabo (grobost, poškodbe, bolezni, strah, grožnje) in od tega, kako blizu sta si bili žrtev in storilec (čim tesnejša je sorodstvena vez, večja je stiska).

Obseg psihičnega trpinčenja ni znan, kar je sicer značilno za vse oblike družinskega nasilja. Zaradi njegove kompleksnosti ga je v primerjavi z drugimi oblikami nasilja težje meriti. Kljub vsem navedenim pomislekom pa je bilo psihično trpinčenje (kot primarna oblika trpinčenja) ugotovljeno v 7 do 11 % primerih dveh ameriških raziskav. Ugotovili niso nobene razlike v trpinčenju, ki bi temeljila na spolu. Stopnja trpinčenja pa raste s starostjo otroka. Čeprav je psihično nasilje navadno spremljevalec telesnega, žrtve o njem ne poročajo, zato pristojni organi nanj niso pozorni (Filipčič, 2002).

Odgovori na travmatske dogodke so v veliki meri odvisni od otrokovih značilnosti reagiranja. Ena najbolj pomembnih je otrokova **odpornost ali ranljivost**. So otroci, ki so zelo odporni za neugodne vplive. Pri njih zlepa ne pride do notranje dezorganizacije. Če udarec poruši njihovo notranje ravnovesje, se le-to ponovno hitro vzpostavi. Njihova sposobnost obvladovanja nevšečnosti in sposobnost uspešnega prilagajanja na težave je velika. Vsakodnevna opažanja in ugotovitve raziskav očitno kažejo, da so mnogi otroci, ki so utrpeli velike izgube in udarce, ali pa so bili kronično izpostavljeni neugodnim okoliščinam, psihično zdravi. Danes se psihološka stroka veliko ukvarja s proučevanjem vprašanja, kaj varuje te otroke, kaj jim omogoča, da ne podležejo ob dogodkih in v okoliščinah, ki povzročijo pri mnogih drugih psihosocialne motnje. **Ranljivi otroci** so psihično

neodporni otroci, ki težko prenašajo že običajne življenjske težave in so hudo prizadeti ob težkih in posebnih udarcih (Mikuš Kos, Slodnjak, 2000).

Pogosto uporabljajo za **ponazarjanje psihične ranljivosti May-ovo prisposobo** (cit. Po Garmezy, 1983):

*Če bi nekdo udaril z istim kladivom in
z enako silo tri lutke-
eno stekleno, eno plastično in eno jekleno,
bi se prva lutka zdrobila,
na drugi bi nastala razpoka,
tretja pa bi ob udarcu morda le zazvenela.*

a.Znaki in posledice psihičnega nasilja

Zlorabo spremljajo najrazličnejši, pogosto neugodni občutki, ki vplivajo na žrtvino vedenje. Različna neugodna in slaba občutja ter vedenjske težave so normalna reakcija na zlorabo in se pojavljajo pri vseh žrtvah.

Znaki in posledice so pogosto nejasno opisani in definirani. Znaki so vidne spremembe na telesnem, duševnem ali vedenjskem področju in so hkrati tudi posledice doživetega nasilja.

Bašič (2000) opisuje znake, ki dajejo sum psihične in čustvene zlorabe, kot močno prizadeto samospoštovanje, najmanjši možni občutek pomembnosti, vrednosti ali sposobnosti, kronično žalost, sumničavost in iskanje pozornosti. Nekateri so neupravičeno pohlevni, pasivni in nezahtevni ali zelo zahtevni, agresivni in jezni. Jezikovno se počasneje razvijajo, prav tako so percepcijske in motorične sposobnosti zakasnjene. Ovirani so miselni procesi – nezmožnost logičnega razmišljanja, reševanja problemov, razumevanja vzrokov in posledic. Pogosto so žrtve nespoštljive in ignorirajo odrasle, agresivne so do bratov, sester

in sorodnikov. Kot obrambo kažejo psevdo-zrelost ali psevdo-neodvisnost. So nesocialni in destruktivni, ne verjamejo v vzpodbujanje ali sprejemanje. Ne morejo sprejeti uspehov, počutijo se nezaslužne. Opazne so samomorilske izjave in gibi.

2.9. FIZIČNO NASILJE

Telesno nasilje je zloraba fizične sile ali grožnja z uporabo fizične sile. Usmerjeno je na človekovo telo ali njegovo življenje. Fizično nasilje je izrazitejša stopnja nasilja v procesu, ki se začne s psihičnim nasiljem.

Fizično nasilje je zakonsko prepovedano, v zavesti nekaterih ljudi pa še vedno obstaja miselnost, da je fizično kaznovanje otroka potrebno za dosego določenih ciljev. Do fizičnih napadov in zlorab nad otrokom lahko pride tudi zaradi vpliva trenutnih okoliščin, npr. besa, nosečnosti, alkoholizma, konfliktnih situacij,... Nezaposlenost, siromaštvo, slab življenjski standard so okoliščine, ki ljudem povečujejo nervoze in nestrpnost in pripomorejo k izlivanju besa na otroke. Tudi v družinah, ki ne trpijo materialnega pomanjkanja, prihaja pogosto do podobnih situacij, ko se v bitki za povečanje življenjskega standarda zdijo vse normalne zahteve otroka kot neznosno obremenjevanje. Otrok, ki moči posteljo, otrok, ki v hiši napravi neko škodo, nočni jok otroka ali pa deklica, ki se je predolgo zadržala v kopalnici, šolar, ki ne pride pravočasno iz šole, neredko postanejo žrtve brezčutnih izlivov besa. Težko bi objasnili, kako na videz urejeni in na pogled normalni ljudje zapadejo v tak položaj, da maltretirajo otroka, ga udarjajo z najrazličnejšimi predmeti, mu lomijo kosti, pritiskajo roke na žarečo peč itd. Najredkeje opažena oblika nasilja nad otroki je namerno fizično obračunavanje z otrokom (Trpinčen otrok, 1997).

Čeprav poškodba ni naključna, starši pogosto niso hoteli poškodovati otroka. Poškodba je lahko posledica prestroge discipline ali neprimerne fizičnega kaznovanja.

Poškodbe so lahko rezultat enkratnega dogodka ali več zaporednih dogodkov in segajo od manjših prask pa vse do smrti. Vsaka poškodba, ki je rezultat fizičnega kaznovanja in zahteva zdravstveno oskrbo, presega meje običajnih disciplinskih postopkov. Ena sama modrica je lahko povzročena nenamerno, toda stare in sveže modrice, modrice na različnih delih obraza ali modrice na otrokovem telesu opozarjajo na vztrajno zlorabo.

Nekatera dejanja fizičnega nasilja (Trpinčen otrok, 1997) so klofutanje, brcanje, ožiganje kože, udarci z roko ali predmeti, metanje predmetov proti osebi ali v osebo, odpiranje, dotikanje, če človek tega ne želi, zvijanje rok, polivanje s tekočino, neželjeno striženje las, omejevanje gibanja, odrekanje ali siljenje s hrano, umor, napadi z orožjem. Vsako kaznovanje, ki vključuje naštetu, naj se brez izjem obravnava kot zloraba, ne glede na resnost poškodb, ki pri tem nastanejo.

a. Znaki fizične zlorabe

Miller (1996) navaja naslednje znake fizične zlorabe:

- **Na telesu.** Fizični znaki vključujejo modrice, ugrize, opekline in vse druge znake na katerem koli delu telesa, na obrazu, ustih, hrbtu, zadnjici. Še posebno bodite pozorni, če opazite hkrati nove in stare modrice in če prepoznate sledove določenih predmetov, na primer vrvi in česa podobnega.
- **Nepojasnjena ali nejasna poškodba.** Otrok deluje zmedeno in ne zna pojasniti poškodb ali pa se njegove izjave ne ujemajo.
- **Prikrivanje sledov.** Otrok kljub vremenu nosi veliko oblačil, da prikriva sledove poškodb.
- **Ignoriranje problema, ki zahteva zdravniško pomoč.** Starši ignorirajo očitno fizično poškodbo, ki zahteva zdravniško oskrbo.

- **Bolj pogoste poškodbe po vikendih in počitnicah.** Otrok se s počitnic ali vikenda vrne s poškodbo. Znaki zlorabe so lahko bolj izraziti potem, ko je bil otrok nekaj časa doma.
- **Starši zadržijo otroka doma.**

b. Posledice fizične zlorabe otroka

Miller (1996) pri dojenčkih in malčkih, kot posledice fizične zlorabe otroka, navaja naslednje znake:

- **Izdano zaupanje.** Kadar dojenčka zlorabijo starši ali vzgojitelj, ki jim zaupa, je izdano njegovo osnovno zaupanje.
- **Mlahavost in neodzivnost.** Dojenčki lahko postanejo mlahavi in neodzivni, kot da bi omagali ali odnehali.
- **Motnje spanja.** Pri dojenčkih se lahko pojavijo motnje spanja in pogostejše jokajo, kar zviša raven stresa v družini. Tako nastane začarani krog, ki pripelje do novih zlorab.
- **Razvojni zaostanki** so lahko posledica fizičnih poškodb, pojavijo pa se tudi zaradi pomanjkanja otrokove radovednosti in iniciative. Zaradi pogostega kaznovanja je otrok manj radoveden, manj raziskuje, manj se igra s predmeti, ne raziskuje vzrokov in posledic in pri tem ne pridobi spoznavnih izkušenj, ki jih nudijo te dejavnosti.
- **Pri fizično zlorabljenih in zanemarjenih dojenčkih se lahko pojavijo govorni zaostanki.**

Miller (1996) pri mlajših otrocih, kot posledice fizične zlorabe otroka, navaja naslednje znake:

- **Agresivnost in sovražnost.** Fizično zlorabljeni otroci postanejo včasih agresivni in sovražni do drugih otrok. Identificirajo se z možnim napadalcem, ki usmerja njihovo življenje.
- **Zapiranje vase in boječnost.** Nekateri otroci se zaprejo vase in postanejo zelo boječi.
- **Odigravanje.** Otroci v svoji igri vlog odigrajo izkušnje zlorabljanja. To jim pomaga, da občutijo moč in nadzor nad situacijo.
- **Socialne spretnosti.** Socialne spretnosti fizično zlorabljenih otrok so pogosto nezrele in neprimerne, ker doma nimajo ustreznega modela za reševanje problemov in empatično sočustvovanje.
- **Trpljenje zaradi ločitve.** Pri delu z otrokom, ki so ga vzeli iz družine, se pojavi še nekaj dodatnih kompleksnih problemov. Čeprav je otrok zdaj varen pred nasiljem, verjetno trpi zaradi ločitve, izgube zaupanja in občutka, da ga lahko vsak čas spet preselijo iz trenutnega doma. To lahko vpliva na njegove sposobnosti razvijanja zaupnih odnosov z vzgojitelji, učitelji in prijatelji.

2.10. ZANEMARJANJE

Fizično nasilje vključuje tudi izpostavljanje nevarnosti ali nezagotavljanje temeljnih potreb, kot so hrana, pijača, toplota, kar lahko poimenujemo kot telesno zanemarjanje.

Takšno ravnanje lahko povzroči resne vedenjske, spoznavne, čustvene in duševne motnje.

V primerih zanemarjanja so najbolj uspešni modeli pomoči tisti, ki poudarjajo intenzivno ukvarjanje s celotno družino in oblikujejo pozitivno in varno navezanost med starši in otrokom. Ker imajo običajno tisti, ki zlorablajo, nizko samospoštovanje in povezujejo intimnost z bolečino, intervencijski programi spodbujajo pozitivne odnose med starši in njihovimi otroki. Ko se starši naučijo

prepoznavati otrokove namige, ko se igrajo z njim in iz njega izvabijo pozitivne reakcije, zraste njihovo samospoštovanje in postopno spoznavajo, da so sposobni opravljati starševske dolžnosti. Če starši čutijo, da jih osebe vrtca ali šole upošteva, mu lažje prisluhnejo in se učijo (Miller, 1996).

a. Znaki zanemarjanja

Miller (1996) trdi, da je očitnih znakov zanemarjanja manj kot znakov fizičnega nasilja. Znaki zanemarjanja so:

- **Agresivnost in zapiranje vase.** Zanemarjen otrok je lahko agresiven, pasiven in zaprt vase.
- **Nizko samospoštovanje in skromne socialne spretnosti.** Zanemarjen otrok ima pogosto nizko samospoštovanje in skromne socialne veščine.
- **Slabo govorno izražanje.** Zanemarjen otrok ima lahko skromne sposobnosti govornega izražanja.
- **Poslušajte, kako se z otrokom pogovarjajo starši.** Pogosto so najočitnejši znak zanemarjanja neprimerne in poniževalne pripombe staršev, žaljivi vzdevki in različne grožnje.
- **Opazujte otrokovo pretvarjanje med simbolno igro.** Včasih bo otrok v svoji igri, ko bo prevzel vlogo staršev, uporabljal neprimerne izraze in pripombe. Vendar ne prehitajte, ne sklepajte na osnovi enega samega primera.

b. Posledice zanemarjanja

Kot posledice zanemarjanja Miller (1996) navaja naslednje:

- **Izguba samospoštovanja.** Zanemarjanje povzroči zmanjšanje otrokovega samospoštovanja. Otrok ima lahko občutek, da je ničvreden in staršem samo v breme.
- **Antisocialno vedenje.** Tudi antisocialno, sovražno, jezno in agresivno vedenje so možne posledice zanemarjanja.

2.11. ČUSTVENO NASILJE – ČUSTVENA ZLORABA

Čustveno trpinčenje je neprikrito sovražno vedenje do otroka kot žaljenje, norčevanje, zmerjanje, prizadevanje otrokovega samospoštovanja, draženja (Bowkamp, 1996). Lahko je tudi v obliki nepriznavanja, odpiranja otrok in teroriziranja, pod kar štejemo ustrahovanje, vdore v intimnost, grožnje z nasiljem, zapuščanje ali zapiranje.

Čustveno zanemarjanje je sistematično opuščanje čustvenih vzgibov, je javno zanikanje z besedami in dejanji, pasivno odklanjanje, dolgotrajno izločevanje iz prijetnih družinskih dejavnosti, dolgotrajno zapiranje v omejene prostore in stanovanja (Bowkamp, 1996).

Čustvena zloraba je stalen vzorec *verbalne zlorabe*, ravnanj in vplivov, ki otroku povzročajo občutke, da ni nič vreden, da ni ljubljen, da ni zaželen. Otrok je lahko čustveno zlorabljen, ne da bi bil istočasno fizično in spolno zlorabljen ali zanemarjen.

Pod verbalno nasilje štejemo: žalitve, zaničevanje; ščuvanje otrok, sorodnikov, prijateljev; vpitje; omalovaževanje; podcenjevanje, posmeh; grožnje; poniževanje.

a. Znaki čustvene zlorabe

Indikatorji čustvene zlorabe – zanemarjanja so podcenjevanje otroka, draženje ali poniževanje otroka, kričanje ali vpitje na otroka. Otrok, ki je vedno "grešni kozel", zapuščen ali se mu izogibajo, ga stalno kritizirajo, je žrtev čustvene zlorabe, prav

tako tudi otroci, ki so deležni zmerjanja, grožnje telesnega nasilja, zavračanja, odklanjanja. Čustveno zlorabo opredeljujemo tudi kot kaznovanje z odvzemom ljubezni, naklonjenosti ali pozornosti. Stradanje otroka, če otroku ne priskrbimo zdravniške pomoči; nezadovoljevanje otrokovih fizičnih ali čustvenih potreb, izoliranje otrok od družbe "normalnih" prijateljev prav tako prištevamo k zanemarjanju. V družini so indikatorji čustvene zlorabe negativno primerjanje otroka z drugimi otroki, nemarno postavljanje otroka v situacije, v katerih je neuspešen, poniževanje otroka v javnosti, pogosto vzbujanje sramu ali krivde pri otroku, uporaba otroka kot orožje v ločitvenem postopku, oblačenje otroka v oblačila nasprotnega spola, učenje nemoralnih ali nezakonitih vedenj, laganje otroku, uživanje alkohola ali mamil z otrokom, odvzem otroka, postavljanje otroka v nevaren položaj in nepošiljanje otroka v šolo (Bašič, Burtenshaw & Peklaj, 2000).

2.12. DRUGE OBLIKE DRUŽINSKEGA NASILJA

a. Nasilje v družini in med partnerjema

Najpogostejše nasilje, ki ga spremljajo otroci v svoji družini, je najpogostejši vzrok poškodb pri ženskah. Skoraj polovica moških, ki zlorablja svoje žene, zlorablja tudi svoje otroke. Navadno, ne pa vedno, je nasilnež v družini moški, ki pretepa žensko. Tudi če otroci niso neposredna žrtev, pa že samo nasilje med starši doživljajo izredno travmatično.

Nasilje med partnerjema, ki mu je izpostavljen tudi otrok, predstavlja čustveno zlorabo otroka (Miller, 1996).

Družine, v katerih eden od partnerjev zlorablja drugega, so nasploh problematične. Za takšne družine je pogosto značilno glasno besedno obračunavanje med partnerjema ter posledično začasna ali dokončna ločitev, kar lahko otrokom povzroča hude stiske.

Miller (1996) trdi, da odrasli pogosto niso sposobni pomagati svojim otrokom. Starši, ki so žrtve nasilja, lahko postanejo manj občutljivi za potrebe svojih otrok.

Pogosto jih niso sposobni voditi in usmerjati, ne morejo jim pomagati razumeti, kaj se dogaja. Posebej mlajši otroci lahko domače nasilje sprejmejo kot običajen način življenja. Ko pa spoznajo, da nasilja ni v vsaki družini, lahko takrat občutijo jezo in sram. Družine, ki živijo v nasilju, so pogosto socialno izolirane. Starši svojih otrok pogosto ne spodbujajo k aktivnostim izven družine.

Zloraba partnerja se v družini pogosto prekriva in velja za največjo družinsko skrivnost. Otroci se zelo zgodaj naučijo, da o tem ne smejo govoriti. Kljub temu pa mlajši otroci ne morejo dolgo prikrivati skrivnosti, pogosto jo izdajo svoji vzgojiteljici ali učiteljici (Miller, 1996).

b. Simptomi in znaki, ki utegnejo opozarjati na nasilje med partnerjema

Miller (1996) navaja simptome in znake, ki utegnejo opozarjati na nasilje med partnerjema:

- Ta vrsta nasilja je zelo škodljiva. Otrok izgubi občutek osebne varnosti, če je storilec nekdo, ki mu je zelo blizu. Strah in ranljivost lahko nadomestita osnovno zaupanje, ki ga otrok potrebuje za razvoj in rast. Otrok izgubi tla pod nogami, na nikogar se ne more nasloniti, zato njegov svet ne more postati stabilen.
- Otroci imajo psihološko izbiro: ali postati nemočni (poskušajo se zlititi z okolico in se umaknejo vase; pogosteje deklice) ali se poistovetiti z nasilnežem (edini način reševanja problemov, ki ga poznajo, je agresija, zato tudi sami prevzamejo model nasilništva, da dosežejo, kar želijo; pogosteje dečki).
- Otroci imajo pogosto težave s koncentracijo. Namesto da bi sledili dogajanju, razmišljajo o težavah doma. To lahko vpliva na njihovo sposobnost učenja.
- Pri otroku se pojavijo motnje spanja, pogosto se zbuja ali ima nočne more.
- Otrok je žalosten in potr.

c. Kako ravnati z dojenčki in malčki?

Miller (1996) trdi, da je pri otrocih, mlajših od dveh let, najbolj učinkovita strategija neposredno delo s starši. Staršema je potrebno pojasniti, da prepiri in napetosti med njima vplivajo tudi na otroka, zlasti če potekajo v njegovi prisotnosti. Spodbuditi jih je treba, da poiščejo pomoč pri reševanju svojih problemov.

Tudi majhni otroci se zavedajo situacije. Starši pogosto menijo, da dojenček hitro pozabi na prepir in ga ta zato ne prizadene. Miller (1996) meni, da se otrok zaveda napetosti in tudi sam postane bolj napet, pogosteje joka, pojavijo se motnje hranjenja in spanja. To lahko poveča napetost med staršema in začarani krog se nadaljuje.

Staršem ostane premalo čustvene energije, da bi se posvečali svojemu otroku. Zato trpijo vezi med njimi in otrokom. Otrok ne čuti prave čustvene navezanosti na starše in občuti močno zapostavljenost (Miller, 1996).

2.13. ALKOHOLIZEM IN ZLORABA DROG V DRUŽINI

Alkohol, vedno bolj pa tudi nekatere druge droge, so v naši družbi tako razširjen pojav, da bo skoraj vsak vzgojitelj imel v skupini otroke iz družin, v katerih je odvisnost postala že način življenja. Ta pojav usodno škodi samopodobi, čustvenemu ter včasih tudi fizičnemu razvoju otrok (Otrok v stiski, 2000).

Obstajajo nekateri programi pomoči, ki v svoje posredovanje vključujejo celo družino, so uspešni in podajajo veliko znanja. Otrok v stiski (2000) trdi, da sta alkohol in droga vedno problem cele družine, zato je edini način uspešnega posredovanja delo z vsemi družinskimi člani. Zdravljenje zasvojenih staršev je zelo težko in dolgotrajno, pri tem pa moramo upoštevati tudi socialno stanje prizadete družine.

Človeku, ki je odvisen od drog ali alkohola, predstavlja predmet odvisnosti najpomembnejšo stvar v njegovem življenju. Starši, odvisni od drog, se morajo ozdraviti, preden bodo sposobni zgraditi ustrezen odnos s svojimi otroki. To ne

pomeni, da ne ljubijo svojih otrok, le odvisnost obvladuje vse njihove misli in vedenje, zato se ne morejo posvečati svojim otrokom, kot bi bilo potrebno.

Naloga vzgojiteljev je ponuditi otroku varno okolje, podpirati njegov čustveni in intelektualni razvoj, drugi strokovnjaki pa naj poskrbijo za ustrezno pomoč družini. Vzgojitelji naj bodo tiste osebe, ki podpirajo otroka, ker je nanje čustveno navezan, staršem pa naj bodo model učinkovite interakcije z otrokom. Njihova naloga je lahko tudi iskanje pozitivnih odnosov med starši in otrokom (Miller, 1996).

Kadar sta v družini prisotna alkoholizem ali zloraba drog, se jima pogosto pridružijo tudi drugi škodljivi pojavi, ki vplivajo na otroka: fizične ali spolne zlorabe, nasilje, zanemarjanje, revščina, brezdomstvo. Vse vrste odvisnosti povzročajo številne zelo kompleksne socialne probleme (Otrok v stiski, 2000).

a. Kako ravnati z dojenčki in malčki?

Dojenčki in malčki staršev alkoholikov in odvisnikov so v veliki nevarnosti, ker je lahko zelo prizadet njihov čustveni razvoj. Starši mu ne nudijo topline in niso občutljivi za potrebe svojega otroka, zato otrok ne razvije osnovnega zaupanja, svet mu ne predstavlja varnega in predvidljivega okolja. Ker starši mislijo le na opoj, je otrok pogosto zanemarjen in zapuščen. Zaradi odvisnosti je pogosto znižana toleranca staršev, zato starši odvisniki otroka tudi fizično zlorabijo (Miller, 1996).

Otroci pogosto trpijo zaradi fizioloških in nevroloških poškodb. Pri otrocih, ki so bili v prenatalnem obdobju izpostavljeni drogam in/ali alkoholu, se lahko pojavijo številne poškodbe, od skoraj neopaznih do hudih fizioloških in nevroloških. Resnost poškodbe je odvisna od posamezne droge, količine, časa in trajanja izpostavljenosti v času nosečnosti. Učinki so pogosto dolgotrajni in vplivajo na otroka v vseh življenjskih obdobjih (Miller, 1996).

b. Fetalni alkoholni sindrom

Izpostavljenost alkoholu v prenatalnem obdobju lahko privede do fetalnega alkoholnega sindroma (FAS). Otrok v stiski (2000) navaja naslednje značilnosti otroka, katere lahko vključuje FAS:

- mentalno zaostalost
- hiperaktivnost
- preobčutljivost na dotik ali druge dražljaje
- obrazne ali fizične anomalije
- učne težave in motnje pozornosti
- napade.

Znaki fetalnega alkoholnega sindroma se ne pojavijo pri vseh otrocih, ki so bili izpostavljeni alkoholu. Otrok v stiski (2000).

c. Fetalni alkoholni učinek

O fetalnem alkoholnem učinku govorimo (FAU), kadar se pri otroku pojavijo nekateri izmed zgornjih znakov, vendar niso dovolj izraziti za diagnozo FAS. Otrok v stiski (2000) kot značilna znaka FAU navaja najpogosteje hiperaktivnost in razvojne zaostanke.

Zaradi velike spremenljivosti znakov FAS in FAU pri posameznih otrocih je potrebno vsak primer individualno obravnavati. Terapevti morajo skupaj s starši in učitelji raziskati vse simptome in pripraviti individualni načrt pomoči posameznemu otroku (Otrok v stiski, 2000).

2.14. NEKATERE POSLEDICE NA OTROCIH ZARADI NASILJA V DRUŽINI

Med takojšnjimi učinki so:

- **pri dojenčkih:** nemirno spanje, počasnejši razvoj, zaspanost, zanemarjena zunanost, prestrašeno odzivanje na močnejše glasove;
- **pri predšolskih otrocih:** pogostejša obolevnost, izredna sramežljivost, premalo samopoštovanja, agresivnost, grizenje, težave v predšolskem varstvu;
- **pri šoloobveznih otrocih:** pogostejša obolevnost, pretepaštvo, kraje, laganje, nočne more, prehrabne težave, ponavljajoče samopoškodbe, slab učni uspeh, občutek lastnega perfekcionizma, alkohol, mamila.

Dolgotrajnejše posledice:

- otroci prevzamejo enak način vedenja, kot so ga imeli starši. To še posebej velja za fante;
- fantje pogosto postanejo sovražni do žensk v svoji bližini, kasneje lahko celo zlorablajo lastne otroke;
- deklice sprejmejo vlogo "žrtve" s spremljajočimi občutki nemoči ali pa tudi same zlorablajo svoje otroke.

Otroci, ki so živeli v družini z nasiljem, ne postanejo vedno tudi sami nasilni.

Vedeti morate, da so v družini, kjer je prisotno nasilje, otroci lahko pogoste žrtve zanemarjanja, surovega ravnanja in trpinčenja

(www.sviz.si/?page=si/predstavitev/konference/skpv-obvestila - 93k -).

2.15. POMOČ ZLORABLJENEMU OTROKU

2.15.1 Vodenje zaupnih pogovorov z otroki, ki preživljajo nasilje

Otrok v stiski (2000) navaja naslednja pravila vodenja zaupnih pogovorov z otroki, ki preživljajo nasilje:

1. Otroka pozorno poslušamo in ne prekinjamo njegove pripovedi.
2. Pomembno je, da dobi občutek varnosti in zaupanja do nas. Morda drugim odraslim osebam ne more zaupati!
3. Ne bodite šokirani in ne kažite gnusa. Ko vam otrok nekaj razkrije, ne reagirajte presenečeno ali z gnusom. Otrok lahko napačno sklepa, da je vaša reakcija namenjena njemu.
4. Povejmo mu, da za nasilje ni kriv on, ampak oseba, ki nasilje povzroča.
5. Izogibajmo se vprašalnici ZAKAJ. Zveni zasliševalsko in obtožujoče.
6. Ne obsojajmo osebe, ampak dejanja povzročitelja nasilja. Otrok ima rad tudi tistega od staršev, ki je nasilen. Npr. namesto »Tvoj oče je nasilnež.«, je bolje reči »To, kar počne tvoj oče, ni prav.«
7. Pohvalimo ga, da je zbral toliko moči in nam zaupal.
8. Spoštujmo njegova čustva; povejmo mu, da so normalna in da se mu jih ni potrebno sramovati.
9. Ne obljublajmo mu ničesar, česar ne moremo izpolniti.
10. Otrokom berite primerne knjige, ki se nanašajo na problem alkoholizma in odvisnosti. Omogočite jim pogovor o problemih v svoji družini.
11. Okrepite otrokov občutek zmožnosti in samospoštovanja, saj je nasilje, ki ga je opazoval, v njem vzbudilo občutke krivde, šibkosti in nemoči.

12. O dogajanju obvestimo šolsko svetovalno službo, ta pa pristojni center za socialno delo. Ob sumu na kaznivo dejanje, CSD skliče krizni tim – ta določi nadaljnji postopek.
13. Povejmo mu, da smo mu na voljo, kadar nas potrebuje.
14. Poskušajmo narediti načrt, kaj naj stori, če ponovno pride do nasilja – kako se lahko zaščiti, h komu se lahko zateče (sosede, sorodniki).
15. Poskusimo v pogovoru z otrokom najti odraslo zaupno osebo znotraj družine.
16. Pojasnimo mu, da lahko pokliče tudi policijo (tel. št. 113).
17. Informirajmo ga o Telefonu za otroke in mladostnike – TOM in drugih nevladnih organizacijah, ki lahko pomagajo.

2.15.2 Ravnanje s starši

Otrok v stiski (2000) navaja, kako naj bi ravnali s starši:

Podpora staršem. Skušajmo jim zadevo olajšati. Ponudimo jim podpirne skupine ali izobraževanje o vzgoji v organizaciji vaše ustanove, če je to v naši situaciji primerno.

Podpora skupnosti. Starše opozorimo, da obstajajo različna združenja in zatočišča, ki jim pomagajo, na voljo pa jim je tudi ustrezna zdravstvena oskrba. Takšne organizacije in ustanove jim lahko pomagajo razvijati spretnosti spoprijemanja s stresom, še preden se problemi tako nakopičijo, da postanejo neobvladljivi.

Seznamimo jih z informacijami o preprečevanju zlorabe otrok. Ko starši vpisujejo otroka v šolo ali vrtec, jim ponudimo različne zgibanke. Pozneje jih obveščajmo z novicami svoje organizacije, s plakati v avli ali z drugimi načini. Starši naj spoznajo, da se zavedamo resnosti problema in da lahko pri nas poiščejo pomoč.

Bodimo odkriti s starši. Ponudimo jim samo tiste informacije, ki se nanašajo na njihove otroke in ne sprožajmo govoric z nepreverjenimi domnevami. Zaposlenim dajmo navodilo, naj ne razširjajo govoric. Srečanje staršev s

strokovnjakom s tega področja lahko pojasni marsikatero zablodo, starši pa dobijo pomembno strokovno pomoč.

Tesno sodelujmo s strokovnjaki, da bomo dobili navodila, kako učinkovito pomagati družinam v takšnih travmatičnih situacijah.

Včasih je najbolj potrebno ***usmerjanje in vzgajanje staršev***. Pogosto so bili starši, ki zlorablajo svoje otroke, v svoji mladosti tudi sami zlorabljeni. Do svojih otrok morda celo čutijo ljubosumje, ker jim pomagajo strokovnjaki, čeprav bi to pomoč potrebovali tudi sami. Takšne težave in stiske so zunaj pristojnosti vzgojitelja in učitelja, kot člani strokovnega tima pa lahko staršem pomagamo razumeti otroka, da bodo z njim ustrezno in empatično ravnali.

Poskušajmo razumeti tudi starše. Ko se pogovarjamo s starši, ne razmišljajmo: „*Kako sta lahko to storila...?*“. Komunikacija, ki jo obremenjujejo takšne misli, bo neučinkovita. Vedno bodimo staršem na voljo. Poskrbimo, da se bodo v našem okolju udobno počutili. Pogovarjajmo se z njimi in jim razkrivajmo svoje izkušnje. Poskusimo razumeti tudi okoliščine, v katerih živijo. Staršem lahko pogovor o problemu z nekom, ki mu zaupajo, zelo pomaga.

Prijava je naša dolžnost. Ko starši izvedo za prijavo, jim lahko rečemo: „Zadevo smo prijavi, ker je to naša dolžnost, čeprav gre zgolj za sum. Prijavo smo oddali tudi zato, ker nas skrbi za vašega otroka in za vas želimo, da dobite ustrezno pomoč.“

2.16. ORGANIZACIJE, KI DELAJO Z MLADIMI IN ZA MLADE TER NUDIJO NASVETE IN STROKOVNO POMOČ

Nasilje v šoli in kako se mu lahko zoperstaviš (2004) opisuje spodaj navedene osebe in naslove kot tiste, na katere se lahko obrne vsakdo, ki opazi, da je bilo nad otrokom izvajano nasilje; isto pa lahko storijo starejši otroci in mladostniki, nad katerimi je bila izvajana katerakoli oblika nasilja:

- vzgojitelj oziroma športni pedagog,
- svetovalna služba na šoli,
- ravnatelj,
- centri za socialno delo,
- Škofijska karitas – uradi po Sloveniji,
- Policija 113,
- http://www.lmit.org/baza/SOS_telefoni.htm#o.

3. METODE DELA

3.1. VZOREC MERJENCEV

V vzorec merjencev je bilo vključenih 48 vzgojiteljic in 1 vzgojitelj, ki trenutno poučujejo v 7 vrtcih po Sloveniji. Vrtci in udeleženci raziskave so anonimni.

3.2. VZOREC SPREMENLJIVK

V raziskavi smo uporabili anketni vprašalnik, ki je bil izdelan na osnovi diplomskega dela Anite Možgan z naslovom Prepoznavanje posledic družinskega nasilja z vidika športnega pedagoga, in smo ga za naše potrebe nekoliko modificirali (priloga 1).

Anketni vprašalnik vsebuje 29 vprašanj s področja problematike družinskega nasilja ter splošnih vprašanj o anketirancih.

- 1) Spol.
- 2) Starost.
- 3) Leta delovne dobe.
- 4) Stopnja izobrazbe.
- 5) Starost otrok vaše skupine.
- 6) Število otrok v skupini.
- 7) Ali živite v kraju, kjer ste zaposleni?
- 8) Kje živite?
- 9) Ali poznate otroke tudi izven okolja vrtca?
- 10) Ali poznate njihove starše, družine, iz katerih izhajajo ti otroci?
- 11) Katere oblike družinskega nasilja ste opazili v svoji praksi, da so bila izvedena nad otrokom najbolj pogosto ?
- 12) Kako se po Vašem mnenju kažejo posledice družinskega nasilja v vrtcu?
- 13) Na kakšen način ste največkrat prišli do odkritja družinskega nasilja nad otrokom?
- 14) Socialni status družine, ki izvaja nasilje nad otrokom najpogosteje?

- 15) Spol otroka, nad katerim je bilo večkrat izvajano družinsko nasilje.
- 16) Kakšni so po Vašem mnenju vzroki za prikritost družinskega nasilja?
- 17) Ocenite svoje znanje o družinskem nasilju, ki ste ga pridobili pri vašem šolanju.
- 18) Kje ste pridobili največ znanja v zvezi z družinskim nasiljem?
- 19) Kakšne so po vašem mnenju prednosti vzgojitelja pri odkrivanju družinskega nasilja?
- 20) Katere fizične znake kot posledice družinskega nasilja ste opazili na otroku najpogosteje?
- 21) Mesto na telesu, kjer je bilo to opaženo najpogosteje.
- 22) Ali ste pri žrtvah fizičnega nasilja opazili katere od spodaj navedenih znakov oziroma težav?
- 23) Kakšno je Vaše sodelovanje s svetovalno službo v vrtcu?
- 24) Kakšno je sodelovanje po odkritju družinskega nasilja med vzgojiteljicami v vrtcu?
- 25) Kakšno je sodelovanje po odkritju družinskega nasilja med vzgojiteljicami in starši?
- 26) Kakšen stik imate s starši otrok?
- 27) Kaj je za Vas najbolj očiten znak družinskega nasilja, ki ga ločite od drugih poškodb (športne poškodbe, nesreča,...)?
- 28) Kako posredujete po odkritju družinskega nasilja pri otroku?
- 29) Kaj je po Vašem mnenju najbolj pomembno po odkritju družinskega nasilja pri otroku?

3.3. ORGANIZACIJA ZBIRANJA PODATKOV

Predhodno sem se z vsako ravnateljico posameznega vrtca dogovorila za dan in uro, kdaj naj dostavim ankete. Stik sem navezala preko telefona, elektronske pošte ter z eno ravnateljico vrtca osebno. Ena ravnateljica je sodelovanje odklonila. Ravnateljicam sem ob prvem stiku predstavila problematiko raziskave ter tudi razložila namen diplomskega dela. Dogovorili smo se, da mi izpolnjene ankete vrnejo po pošti v roku treh tednov. Vsaki ravnateljici sem tudi pustila kuverto z znamkami ter z že izpolnjenim mojim naslovom. V prilogi je naveden

vprašalnik ankete v originalni obliki. Ankete so v sedmih vrtcih med vzgojiteljice razdelile ravnateljice ter razložile vzgojiteljicam postopek izpolnjevanja anket na sestanku. Tako ni bil moten vzgojni proces.

3.4. METODE OBDELAVE PODATKOV

Osnovno gradivo je zbrano v devetinštiridesetih anketah, ki so obdelane na oddelku za računalniško obdelavo podatkov na Fakulteti za šport v Ljubljani s statističnim paketom SPSS (statistical Package for the social Sciences). Izračunali smo frekvence, za izračun pa uporabili podprogram FREQUENCIES. Odgovori anket so bili vnešeni v tabelo v računalniški program excel.

Osnovni pristop k raziskavi je kvalitativna analiza, ki temelji na frekvenčnih porazdelitvah, s pomočjo katerih sem skušala ugotoviti, če vzgojiteljice v okviru športne vzgoje in ostalih dejavnosti v vrtcu sploh zaznavajo problem družinskega nasilja, v kolikšni meri in kakšne oblike nasilja so opazile, ali posredujejo informacije o družinskem nasilju naprej in kakšno je njihovo sodelovanje med vzgojiteljicami ter med vzgojiteljicami in s svetovalno službo v vrtcu.

4. REZULTATI

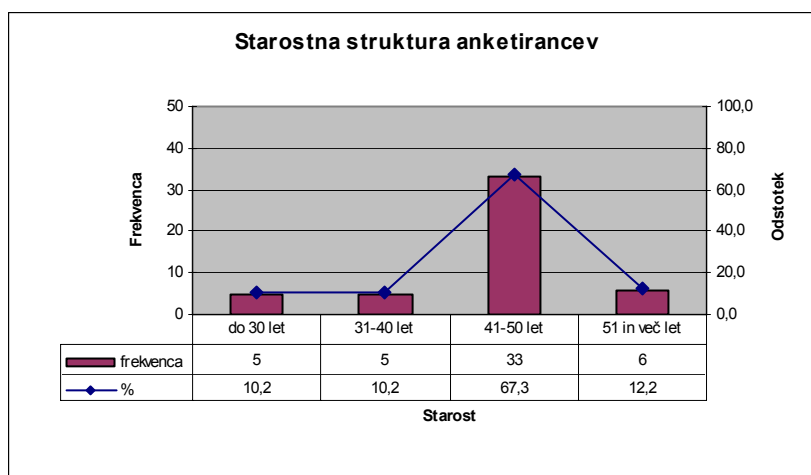
Namen raziskovalne naloge je raziskati, če sploh vzgojiteljice v okviru športne vzgoje in ostalih dejavnosti v vrtcu zaznavajo problem družinskega nasilja, v kolikšni meri, kakšne oblike nasilja so opazile najpogosteje, ali posredujejo informacije o družinskem nasilju naprej in kakšno je njihovo sodelovanje med vzgojiteljicami ter med vzgojiteljicami in s svetovalno službo v vrtcu; ter kaj storijo po odkritju družinskega nasilja. Podatki so zbrani z anketnim vprašalnikom, ki smo ga oblikovali v ta namen.

Prikazali in interpretirali smo grafe, ki smo jih izdelali s pomočjo pridobljenih obdelanih podatkov.

VPRAŠANJE ŠTEVILKA 1 DO 10: Splošni podatki o udeležencih

V raziskavo je bilo vključenih 98 % žensk in 2% moških, skupaj devetinštirideset vzgojiteljev, ki poučujejo v sedmih vrtcih. 10,2 % udeležencev še ni dopolnilo trideset let, enak odstotek udeležencev je starih med enaintrideset in štirideset let, 67,3 % udeležencev je starih med enainštirideset in petdeset let, 12,2 % udeležencev je starih nad enainpetdeset let.

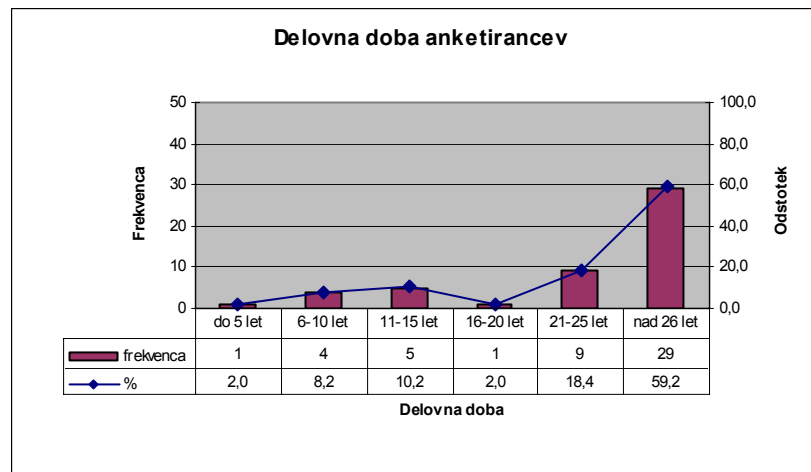
Graf 1: Starostna struktura udeležencev

Po 2 % anketirancev ima do pet let in enaindvajset do petindvajset let delovne dobe, 8,2 % imajo šest do deset let delovne dobe, 10,2 % od enajst do petnajst let delovne dobe, 18,4 % enaindvajset do petindvajset let delovne dobe ter kar 59,2 % anketirancev ima nad petindvajset let delovne dobe.

Glede na to, da je 67,3 % udeležencev starih med enainštirideset in petdeset let ter da ima 59,2 % anketirancev nad petindvajset let delovne dobe, lahko predvidevamo, da so ti pedagoški delavci s svojo zrelostjo in izkušnjami tekom svoje razmeroma dolge delovne dobe sposobni zaznati nasilje nad otroki, ki jih poučujejo.

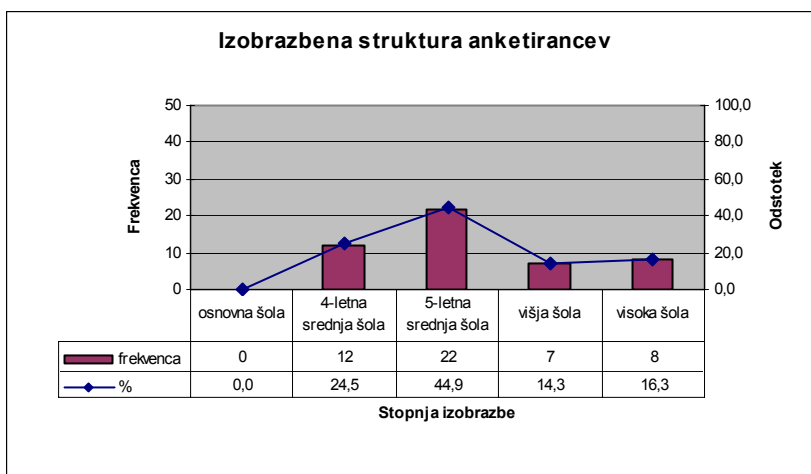
Graf 2: Delovna doba anketirancev

Vsi anketiranci imajo končano najmanj štiriletno srednjo šolo. 24,5 % anketirancev je končalo petletno srednjo šolo, višjo le 14,3 % anketirancev ter visoko šolo 16,3 % anketirancev.

Iz rezultatov ankete je razvidno, da ima večina anketirancev (44,9 %) končano 5-letno srednjo šolo in prav tako večina anketirancev (59,2 %) nad 25 let delovne dobe. To lahko povežemo z dejstvom, da je v preteklosti za opravljanje tega poklica zadostovala srednješolska izobrazba (v zadnjem času so se zahteve po stopnji izobrazbe povišale).

Graf 3: Izobrazbena struktura anketirancev

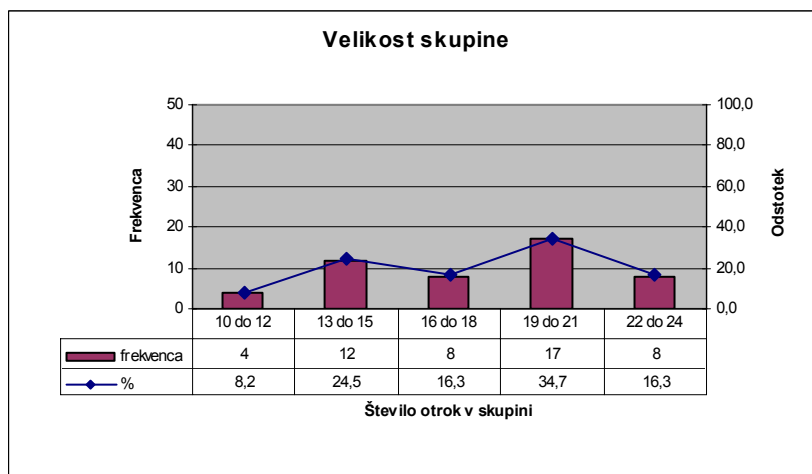
Rezultati ankete kažejo, da je največje število otrok v vrtcih starih od 4-6 let.

Tabela 1: Starost otrok v skupini

	Starost	Frekvenca	Odstotek
Veljavni odgovori	od 1 do 2	3	6,1
	od 1 do 3	4	8,2
	od 1 do 5	1	2,0
	od 2 do 3	6	12,2
	od 2 do 5	2	4,1
	od 2 do 6	2	4,1
	od 3 do 4	5	10,2
	od 3 do 5	6	12,2
	od 3 do 6	2	4,1
	od 4 do 5	5	10,2
	od 4 do 6	7	14,3
	od 5 do 6	6	12,2
Skupaj		49	100,0

Deset do dvanajst otrok v skupini ima 8,2 % anketirancev, trinajst do petnajst otrok v skupini ima 24,5 % anketirancev, šestnajst do osemnajst otrok v skupini ima 34,7 % anketirancev in dvaindvajset do štiriindvajset otrok v skupini ima 16,3 % anketirancev.

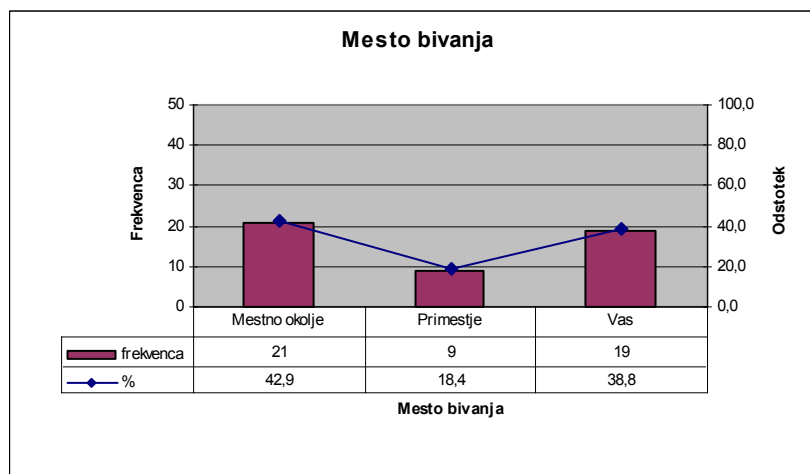
Graf 5: Velikost skupine

Normativi za oblikovanje oddelkov so določeni v Zakonu o vrtcih in Pravilniku o normativih in kadrovskih pogojih. Normativi določajo največjo še dovoljeno velikost skupine za določeno starostno obdobje, in sicer za 1. starostno obdobje (od 1. do 3. leta) največ 14 otrok v skupini in za 2. starostno obdobje (od 3. leta do vstopa v šolo) največ 24 otrok v skupini (www.mss.gov.si/si/delovna_podrocja/predsolska_vzgoja/vrste_programov).

Več kot polovica (59,2 %) anketirancev biva v kraju zaposlitve. Večina (42,9 %) jih biva v mestnem okolju in na vasi (38,8 %) ter 18,4 % v primestju .

Graf 6: Mesto bivanja

Otroke izven okolja vrtca pozna več kot polovica (55,1 %) anketirancev, 44,9 % anketirancev pa jih ne pozna.

Prav tako jih več kot polovica (57,1 %) pozna starše in družine, iz katerih izhajajo otroci, ki jih poučujejo, 42,9 % anketirancev pa ne.

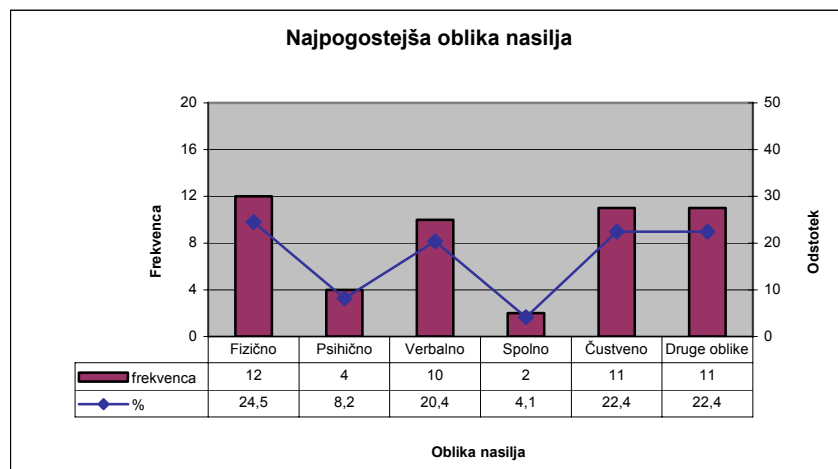
Bašič (2000) ugotavlja, da je kot članu razširjene družine (vzgojitelju ali športnemu pedagogu) lažje zaznati spremembe v otrokovemu vedenju, če pozna otroke tudi izven okolja vrtca ter starše in družine, iz katerih izhajajo ti otroci.

Športni pedagog je zagotovo tisti, ki bolje spozna starše in družine, iz katerih izhajajo otroci, saj je poleg rednih ur v vrtcu prisoten tudi na popoldanskih aktivnostih in šolah v naravi. V vasi in primestju pa so ljudje ponavadi med seboj bolj tesno povezani. Predvidevamo, da zato tako velik odstotek udeležencev pozna otroke izven okolja vrtca in družine, iz katerih izhajajo.

VPRAŠANJE ŠTEVILKA 11: Katere oblike družinskega nasilja ste opazili v svoji praksi, da je bilo izvedeno nad otrokom najbolj pogosto ?

V skoraj enaki meri je bilo opaženo fizično (24,5 %), verbalno (20,4 %) in čustveno ter druge oblike nasilja (22,4 %); medtem ko je bilo psihično (8,2 %) in spolno nasilje (4,1 %) opaženo bolj poredko.

Graf 7: Oblike nasilja

Najlažje je opaziti fizično nasilje (povzročeno bodisi doma ali ob prevzemu otroka v vrtec ali iz njega); verbalno nasilje je možno opaziti ob prevzemu otroka ali (verjetno bolj poredko) če otrok to sam pove ter druge oblike nasilja (alkoholizem, droge, zanemarjanje otroka). Predvidevamo lahko, da so bile zaradi tega te oblike nasilja tudi večkrat opažene.

Psihično in spolno nasilje je mnogo bolj prikrito in vezano bolj na družinsko okolje. Zlorabljen otrok misli in čuti, da se to dogaja vsem otrokom, pojava ne zna opisati, ker ga ne zna prav poimenovati, strah in sram ga je povedati, ker mu storilec grozi. Otrok misli, da je sam kriv za to, kar se je zgodilo. Ima občutek manjvrednosti in pokvarjenosti, ob tem pa je prepričan, da mu ob priznanju dogodka nihče ne bi verjel (Zlorabljen otrok, 1997).

VPRAŠANJE ŠTEVILKA 12: Kako se po Vašem mnenju kažejo posledice družinskega nasilja v vrtcu?

V primeru podvprašanja »osamljenost in zaprtost vase, manjša samozavest« je največ anketirancev (16,3 % od vseh, vključno s tistimi, ki na vprašanje niso odgovorili, ker se s posledicami družinskega nasilja niso soočili) odgovorilo, da se s tem popolnoma strinjajo. Najmanj anketirancev (2 %) pa pravi, da se s tem v glavnem ne strinja. V glavnem pa se teža odgovorov nagiba v smer strinjanja.

Tabela 2: Osamljenost in zaprtost vase, manjša samozavest

	Ocena	Frekvenca	Odstotek
Veljavni odgovori	1	3	6,1
	2	1	2,0
	3	7	14,3
	4	4	8,2
	5	8	16,3
	Skupaj	23	46,9
Manjkajoči odgovori		26	53,1
Skupaj		49	100,0

1	2	3	4	5
Sploh se ne strinjam	V glavnem se ne strinjam	Deloma se strinjam	V glavnem se strinjam	Popolnoma se strinjam

Da so otroci, ki so žrtve družinskega nasilja, tudi »žrtve vrstniškega nasilja« se sploh ne strinja ali deloma strinja kar 14,3 % anketirancev; v glavnem se ne strinja 12,2 %, 4,1 % anketirancev se v glavnem strinja ter 2 % se s tem popolnoma strinja.

Tabela 3: Žrtev vrstniškega nasilja

	Ocena	Frekvenca	Odstotek
Veljavni odgovori	1	7	14,3
	2	6	12,2
	3	7	14,3
	4	2	4,1
	5	1	2,0
	Skupaj	23	46,9
Manjkajoči odgovori		26	53,1
Skupaj		49	100,0

1	2	3	4	5
Sploh se ne strinjam	V glavnem se ne strinjam	Deloma se strinjam	V glavnem se strinjam	Popolnoma se strinjam

Deloma in popolnoma se strinja, da se kot posledica družinskega nasilja kaže v vrtcu kot nasilnost žrtve 12,2 % anketirancev, 14,3% se jih v glavnem strinja s tem. Po 4,1 % pa se s tem sploh ne strinja ali pa v glavnem ne strinja.

Tabela 4: Nasilnost žrtve

	Ocena	Frekvenca	Odstotek
Veljavni odgovori	1	2	4,1
	2	2	4,1
	3	6	12,2
	4	7	14,3
	5	6	12,2
	Skupaj	23	46,9
Manjkajoči odgovori		26	53,1
Skupaj		49	100,0

1	2	3	4	5
Sploh se ne strinjam	V glavnem se ne strinjam	Deloma se strinjam	V glavnem se strinjam	Popolnoma se strinjam

Da se posledice kažejo kot nižja motivacija, koncentracija in zaspanost žrtve se s tem 16,3 % anketiranih v glavnem ali popolnoma strinja, 14,3 % se jih s tem delno strinja ter 2 % se s tem sploh ne strinja.

Tabela 5: Nižja motivacija, koncentracija, zaspanost 1

	Ocena	Frekvenca	Odstotek
Veljavni odgovori	1	1	2,0
	2	0	0,0
	3	7	14,3
	4	8	16,3
	5	8	16,3
	Skupaj	24	49,0
Manjkajoči odgovori		25	51,0
Skupaj		49	100,0

1	2	3	4	5
Sploh se ne strinjam	V glavnem se ne strinjam	Deloma se strinjam	V glavnem se strinjam	Popolnoma se strinjam

Kar 22,4 % se popolnoma strinja, da sta hiperaktivnost in nemirnost posledici družinskega nasilja. 4,1 % se v glavnem strinja, 2 % se jih s tem sploh ne strinja ali v glavnem ne strinja.

Tabela 6: Hiperaktivnost, nemirnost

	Ocena	Frekvenca	Odstotek
Veljavni odgovori	1	1	2,0
	2	1	2,0
	3	8	16,3
	4	5	10,2
	5	10	20,4
	Skupaj	25	51,0
Manjkajoči odgovori		24	49,0
Skupaj		49	100,0

1	2	3	4	5
Sploh se ne strinjam	V glavnem se ne strinjam	Deloma se strinjam	V glavnem se strinjam	Popolnoma se strinjam

Kar 22,4 % anketirancev se popolnoma strinja da se družinsko nasilje odraža kot strah, 4,1 % se s tem v glavnem strinja; kar 16,3 % se deloma strinja; v glavnem se ne strinja ali sploh ne strinja 2 % anketirancev.

Tabela 7: Strah

	Ocena	Frekvenca	Odstotek
Veljavni odgovori	1	1	2,0
	2	1	2,0
	3	8	16,3
	4	2	4,1
	5	11	22,4
	Skupaj	23	46,9
Manjkajoči odgovori		26	53,1
Skupaj		49	100,0

1	2	3	4	5
Sploh se ne strinjam	V glavnem se ne strinjam	Deloma se strinjam	V glavnem se strinjam	Popolnoma se strinjam

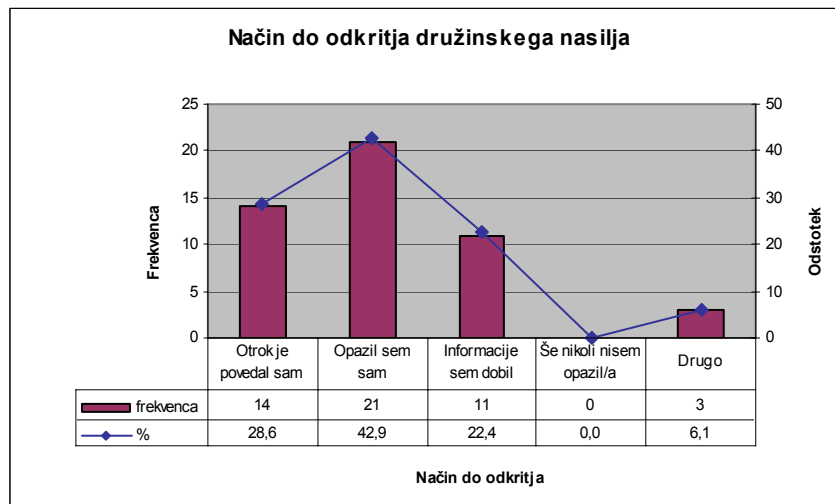
Anketiranci menijo, da se posledice družinskega nasilja v vrtcu ne kažejo kot strah in kot žrtve vrstniškega nasilja. Da pa so osamljenost in zaprtost vase, manjša samozavest, nasilnost žrtve, nižja koncentracija, zaspanost ter hiperaktivnost in nemirnost kazatelji posledic družinskega nasilja, se jih ca. 20 % v glavnem ali popolnoma strinja.

Miller (2000) je ugotovila, da se znaki fizične zlorabe in zanemarjanja pri otroku kažejo kot: agresivnost in sovražnost; zapiranje vase in boječnost; nizko samospoštovanje in skromne socialne spretnosti, otrokovo pretvarjanje med simbolno igro itd. Pri spolni zlorabi so znaki nekoliko drugačni. Prav tako je znižano samospoštovanje; pojavlja se depresija; občutki jeze, krivde in strahu; pretirano poznavanje spolnosti; preokupiranost s spolnimi igrami; egocentrično mišljenje itd. V primeru alkoholizma in drogiranja je prisotno samoobtoževanje, pomanjkanje pozornosti, molk in razvojni zaostanki.

VPRAŠANJE ŠTEVILKA 13: Na kakšen način ste največkrat prišli do odkritja družinskega nasilja nad otrokom?

Največkrat (42,9 %) so vzgojitelji opazili sami ali pa so jim to zaupali zlorabljeni otroci (28,6 %). V 22,4 % so informacije dobili drugod, le v 6,1 % pa so do odkritja prišli v primeru, da jim je to povedal eden izmed staršev ali pa prek otrokovega iskanja pozornosti tako, da se jim je otrok usedel v naročje.

Graf 8: Način do odkritja družinskega nasilja

Prvi korak je vedno prepoznavanje; že to je precej kompleksna zadeva. Otroci si sami ne morejo zagotoviti pomoči in prav tu so dejanja vzgojitelja ali športnega pedagoga edina možnost, kako zaščititi otroka.

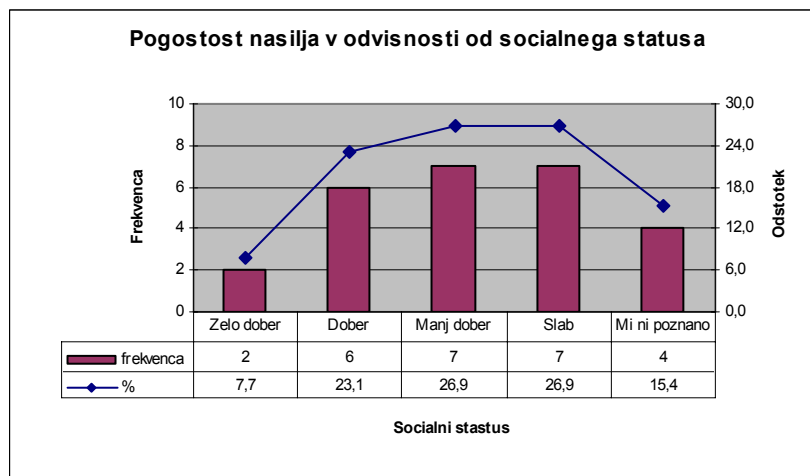
Storilci se jasno zavedajo, da dojenčki in malčki, ki jih zlorablajo, tega ne morejo povedati z besedami. Vendar zlorabljeni otroci prav gotovo kažejo znamenja svoje stiske, reagirajo prestrašeno, jočejo, kričijo ali se z vsem telesom obračajo proč. Žal ljudje, ki niso neposredno prizadeti, teh reakcij največkrat ne razumejo pravilno (Frei, 1996).

Zato je zelo pomembno, da vzgojiteljica, športni pedagog in svetovalna služba pravočasno zaznajo stisko in ustrezno pomagajo.

VPRAŠANJE ŠTEVILKA 14: Socialni status družine, ki izvaja nasilje nad otrokom najpogosteje.

Anketiranci menijo, da je socialni status družine, ki izvaja nasilje nad otrokom najpogosteje (26,9 %) manj dober, slab ali pa dober (23,9 %). V 7,7 % je socialni status zelo dober, le v 15,4 % pa socialni status družin, ki izvajajo nasilje nad otroki, najpogosteje ni poznan.

Graf 9: Pogostost nasilja v odvisnosti od socialnega statusa

Nezaposlenost, siromaštvo, slab življenjski standard so okoliščine, ki ljudem povečujejo nervoze in nestrpnost in pripomorejo k izlivanju besa na otroke. Tudi v družinah, ki ne trpijo materialnega pomanjkanja, prihaja pogosto do podobnih situacij, ko se v bitki za povečanje življenjskega standarda zdijo vse normalne zahteve otroka kot neznosno obremenjevanje. (Trpinčen otrok, 1997). Zato bi bilo zmotno misliti, da se nasilje dogaja le v družinah z nizkim življenjskim standardom.

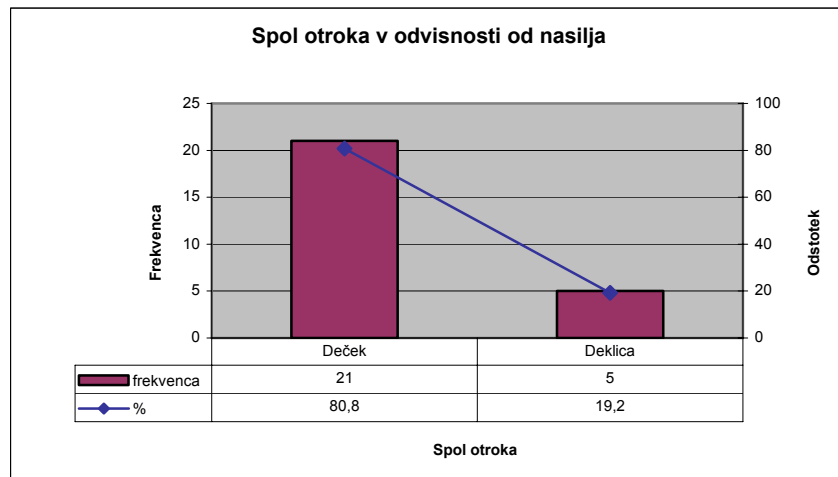
Izkoriščanje otrok za spolnost odraslih je prisotno v vseh slojih prebivalstva. Med storilci so izobraženi ljudje – zdravniki, inženirji, bankirji ali šolski direktorji, pa tudi preprosti delavci. Pri tem se za dejanje v javnosti prej razve, če je storilec otroku nepoznan ali če izhaja iz nižjih družbenih plasti (Spolna zloraba, 1996).

Da je nasilje prisotno v vseh družbenih slojih prebivalstva, je razvidno tudi iz zgornjega grafa, ki prav tako kaže, da je zelo nizek odstotek (7,7 %) nasilja prisoten pri družinah z zelo dobrim socialnim statusom.

VPRAŠANJE ŠTEVILKA 15: Spol otroka, nad katerim je bilo večkrat izvajano družinsko nasilje

80,8 % anketirancev meni, da je večkrat izvajano družinsko nasilje pogostejše pri dečkih, 19,2 % anketirancev pa, da je večkrat izvajano družinsko nasilje pogostejše pri deklicah.

Graf 10: Spol otroka v odvisnosti od nasilja

Po raziskavah je v civiliziranem svetu spolno zlorabljenih kar 19 % deklic in 9 % dečkov. Moški usmerjajo svojo spolno nasilnost od 80-90 % proti deklicam in 20 % proti dečkom (Spolna zloraba, 1996).

Do trinajstega leta je več žrtev med fanti kot med deklicami, kasneje pa se izraziteje poveča število žrtev ženskega spola (Košiček; povzeto po: Šemrov 1998).

S spodnjim grafom ne moremo narediti povezave, ker nismo naredili dodatnih povezav, kakšne oblike nasilja so bile izvajane na katerem spolu.

VPRAŠANJE ŠTEVILKA 16: Kakšni so po Vašem mnenju vzroki za prikritost družinskega nasilja?

V primeru podvprašanja »skrivanje posledic, težko odkrivanje, nezaupanje težav« se tendenca odgovorov nagiba k popolnemu strinjanju (14,3 %) in k »v glavnem se strinjam« (22,4 %). 10,2 % anketirancev se deloma strinja, da je to vzrok za prikritost družinskega nasilja; 4,1 % pa se v glavnem ne strinja.

Tabela 8: Skrivanje posledic, težko odkrivanje, nezaupanje težav

	Ocena	Frekvenca	Odstotek
Veljavni odgovori	1	0	0,0
	2	2	4,1
	3	5	10,2
	4	11	22,4
	5	7	14,3
	Skupaj	25	51,0
Manjkajoči odgovori		24	49,0
Skupaj		49	100,0

1	2	3	4	5
Sploh se ne strinjam	V glavnem se ne strinjam	Deloma se strinjam	V glavnem se strinjam	Popolnoma se strinjam

Da je strah otroka pred razkritjem ter sram otroka vzrok za prikritost družinskega nasilja se 18,4 % anketirancev popolnoma strinja; 10,2 % se jih s tem v glavnem strinja in deloma strinja; v glavnem se s tem ne strinja 4,1 % udeležencev; 8,2 % anketirancev pa se s tem sploh ne strinja.

Tabela 9: Strah otroka pred razkritjem, sram otroka

	Ocena	Frekvenca	Odstotek
Veljavni odgovori	1	4	8,2
	2	2	4,1
	3	5	10,2
	4	5	10,2
	5	9	18,4
	Skupaj	25	51,0
Manjkajoči odgovori		24	49,0
Skupaj		49	100,0

1	2	3	4	5
Sploh se ne strinjam	V glavnem se ne strinjam	Deloma se strinjam	V glavnem se strinjam	Popolnoma se strinjam

Da je vzrok za prikritost družinskega nasilja »nezavedanje otroka, da je žrtev nasilja«, se 22,4 % udeležencev ankete popolnoma strinja; 10,2 % se s tem v glavnem strinja; deloma se strinja 12,2 %; 2 % pa se jih s tem v glavnem ne strinja; 4,1 % pa se jih sploh ne strinja.

Tabela 10: Nezavedanje otroka, da je žrtev nasilja

	Ocena	Frekvenca	Odstotek
Veljavni odgovori	1	2	4,1
	2	1	2,0
	3	6	12,2
	4	5	10,2
	5	11	22,4
	Skupaj	25	51,0
Manjkajoči odgovori		24	49,0
Skupaj		49	100,0

1	2	3	4	5
Sploh se ne strinjam	V glavnem se ne strinjam	Deloma se strinjam	V glavnem se strinjam	Popolnoma se strinjam

V primeru podvprašanja »izoliranje družine in nepoznavanje družinskih razmer« se 12,2 % anketirancev popolnoma strinja; 20,4 % se jih s tem v glavnem strinja;

6,1 % se jih s tem deloma strinja; 10,2 % se s tem v glavnem ne strinja, le 2 % pa se jih s tem sploh ne strinja.

Tabela 11: Premalo opazujemo, raziskujemo, prenizka pozornost

	Ocena	Frekvenca	Odstotek
Veljavni odgovori	1	6	12,2
	2	2	4,1
	3	10	20,4
	4	4	8,2
	5	3	6,1
	Skupaj	25	51,0
Manjkajoči odgovori		24	49,0
Skupaj		49	100,0

1	2	3	4	5
Sploh se ne strinjam	V glavnem se ne strinjam	Deloma se strinjam	V glavnem se strinjam	Popolnoma se strinjam

Vzrok za prikritost družinskega nasilja »premalo opazujemo, raziskujemo ali imamo nizko pozornost« se 6,1 % deloma strinja s tem; 10,2 % se jih s tem v glavnem ne strinja; 2 % pa se jih sploh ne strinja. 20,4 % se s tem v glavnem strinja; 12,2 % pa se jih s tem popolnoma strinja.

Tabela 12: Izoliranje družine, nepoznavanje družinskih razmer

	Ocena	Frekvenca	Odstotek
Veljavni odgovori	1	1	2,0
	2	5	10,2
	3	3	6,1
	4	10	20,4
	5	6	12,2
	Skupaj	25	51,0
Manjkajoči odgovori		24	49,0
Skupaj		49	100,0

1	2	3	4	5
Sploh se ne strinjam	V glavnem se ne strinjam	Deloma se strinjam	V glavnem se strinjam	Popolnoma se strinjam

Da je vzrok za prikritost družinskega nasilja »prelaganje odgovornosti na sovrstnike« so mnenja enakomerno porazdeljena. Le trditev, popolnoma se strinjam, je obkrožilo le 2 % anketirancev.

Tabela 13: Prelaganje odgovornosti na sovrstnike

	Ocena	Frekvenca	Odstotek
Veljavni odgovori	1	6	12,2
	2	5	10,2
	3	7	14,3
	4	6	12,2
	5	1	2,0
	Skupaj	25	51,0
Manjkajoči odgovori		24	49,0
Skupaj		49	100,0

1	2	3	4	5
Sploh se ne strinjam	V glavnem se ne strinjam	Deloma se strinjam	V glavnem se strinjam	Popolnoma se strinjam

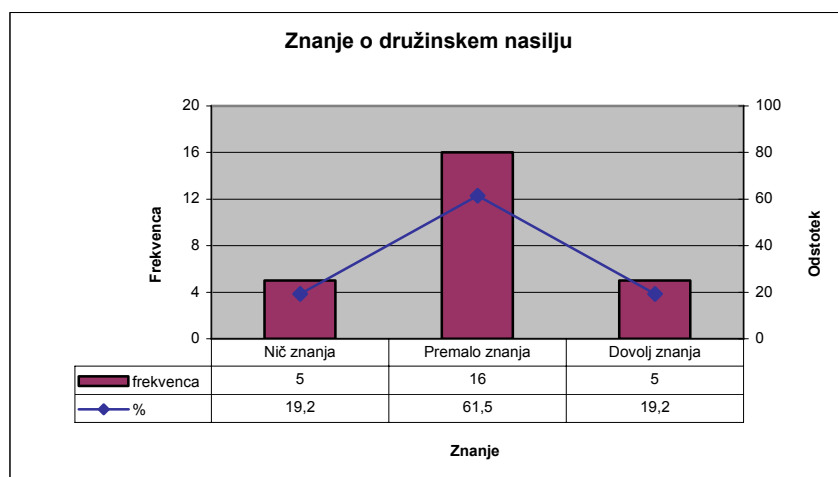
Vzrok je lahko tudi nezavedanje staršev ter športnih pedagogov in vzgojiteljev, če so le-ti premalo izobraženi .

Za učinkovito odkrivanje je nujno potrebno zaupanje učenca, katerega si mora učitelj pridobiti z veliko mero prijaznosti, odkritosti, da mu učenec zaupa težave tako osebne narave (Možgan, 2000).

VPRAŠANJE ŠTEVILKA 17: Ocenite vaše znanje o družinskem nasilju, ki ste ga pridobili pri vašem šolanju.

19,2 % anketirancev je ocenilo, da niso pridobili nič znanja o družinskem nasilju pri svojem šolanju, enak odstotek jih meni, da so pridobili dovolj znanja pri svojem šolanju, 61,5 % anketirancev pa meni, da so pridobili premalo znanja o družinskem nasilju pri njihovem šolanju.

Graf 11: Znanje o družinskem nasilju, pridobljeno pri šolanju

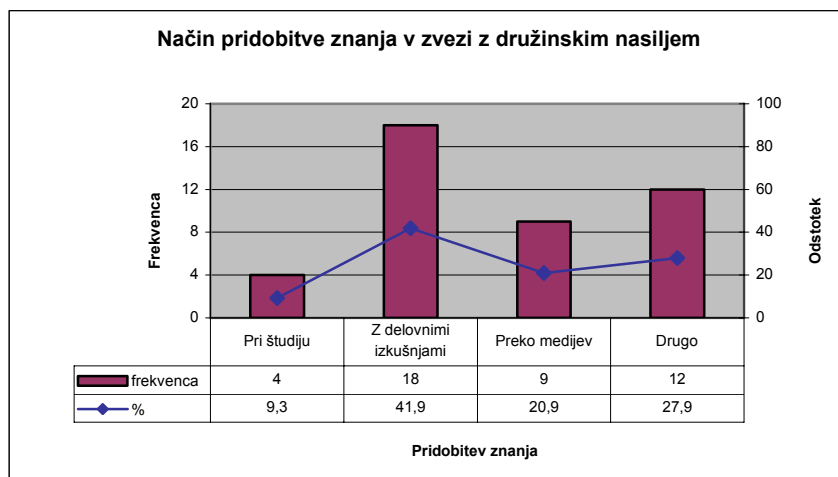

»Malo znanja predstavlja nevarnost.« Priznajte meje svojega strokovnega znanja in spoštujte področja, kjer se začne znanje drugih strokovnjakov. Nekoč mi je vzgojitelj v vrtcu dejal: »Vem, kako naj bi stvari normalno potekale, vem tudi, kdaj je situacija nenavadna, vendar pa ne vem, kako naj izluščim problem.« Pogosto vas bodo tudi starši prosili za nasvet, kam naj se obrnejo po pomoč (Miller, 2000).

VPRAŠANJE ŠTEVILKA 18: Kje ste pridobili največ znanja v zvezi z družinskim nasiljem?

Da so največ znanja o družinskem nasilju pridobili pri študiju, meni 9,3 % anketirancev, 41,9 % jih meni, da z delovnimi izkušnjami, preko medijev 20,9 % anketirancev in 27,9 % anketirancev je pridobilo svoje znanje drugje (največ pri prebiranju literature in na seminarjih; malo manj pa pri izobraževanju, kombinaciji socialni delavec – vzgojitelj, opazovanju otrok, predavanju socialne delavke, izobraževanju svetovalcev na TOM – u ter pri prebiranju strokovnih knjig in pri predavanjih).

Graf 12: Znanje o družinskem nasilju, pridobljeno pri šolanju

Povezava med 2., 3. in 18. vprašanjem kaže na to, da je bila anketa izpolnjena korektno. Pri odkrivanju družinskega nasilja imajo največjo vlogo delovne izkušnje in delovna doba, malo manj samoiniciativnost (prebiranje literature, predavanja,...). Mediji nosijo vse večjo odgovornost, saj tema družinskega nasilja ni več tabu in jo lahko zasledimo v različnih medijih. Vse kaže na to, da pri izobraževanju ni danega dovolj velikega poudarka na družinsko nasilje, njegovo problematiko, odkrivanje le-tega ter njegove posledice.

VPRAŠANJE ŠTEVILKA 19: Kakšne so po vašem mnenju prednosti vzgojitelja pri odkrivanju družinskega nasilja?

18,4 % anketirancev se popolnoma strinja, da je sproščenost in spontanost otroka prednost za vzgojitelja in športnega pedagoga pri odkrivanju družinskega nasilja; 12,2 % se v glavnem strinja s tem, 8,2 % se s tem deloma strinja, 4,1 % se jih s tem sploh ne strinja, 2% pa se v glavnem ne strinja.

Tabela 14: Sproščenost, spontanost otroka

	Ocena	Frekvenca	Odstotek
Veljavni odgovori	1	2	4,1
	2	1	2,0
	3	4	8,2
	4	6	12,2
	5	9	18,4
	Skupaj	22	44,9
Manjkajoči odgovori		27	55,1
Skupaj		49	100,0

1	2	3	4	5
Sploh se ne strinjam	V glavnem se ne strinjam	Deloma se strinjam	V glavnem se strinjam	Popolnoma se strinjam

28,6 % anketirancev se popolnoma strinja, da je osebni stik z otrokom in manjše skupine otrok prednost vzgojitelja in športnega pedagoga pri odkrivanju družinskega nasilja; 12,2 % se jih s tem v glavnem strinja; 6,1 % pa se jih s tem deloma strinja.

Tabela 15: Osebni stik z otrokom, manjše skupine otrok

	Ocena	Frekvenca	Odstotek
Veljavni odgovori	1	0	0,0
	2	0	0,0
	3	3	6,1
	4	6	12,2
	5	14	28,6
	Skupaj	23	46,9
Manjkajoči odgovori		26	53,1
Skupaj		49	100,0

1	2	3	4	5
Sploh se ne strinjam	V glavnem se ne strinjam	Deloma se strinjam	V glavnem se strinjam	Popolnoma se strinjam

Lažje opazovanje vedenja je po mnenjih anketirancev prednost za vzgojitelja in športnega pedagoga pri odkrivanju družinskega nasilja: s tem se kar 26,5 %

anketirancev popolnoma strinja, 10,2 % se jih s tem v glavnem strinja, 6,1 % se jih deloma strinja, po 2 % pa se jih v glavnem ne strinja ali sploh ne strinja.

Tabela 16: Lažje opazovanje vedenja

	Ocena	Frekvenca	Odstotek
Veljavni odgovori	1	1	2,0
	2	1	2,0
	3	3	6,1
	4	5	10,2
	5	13	26,5
	Skupaj	23	46,9
Manjkajoči odgovori		26	53,1
Skupaj		49	100,0

1	2	3	4	5
Sploh se ne strinjam	V glavnem se ne strinjam	Deloma se strinjam	V glavnem se strinjam	Popolnoma se strinjam

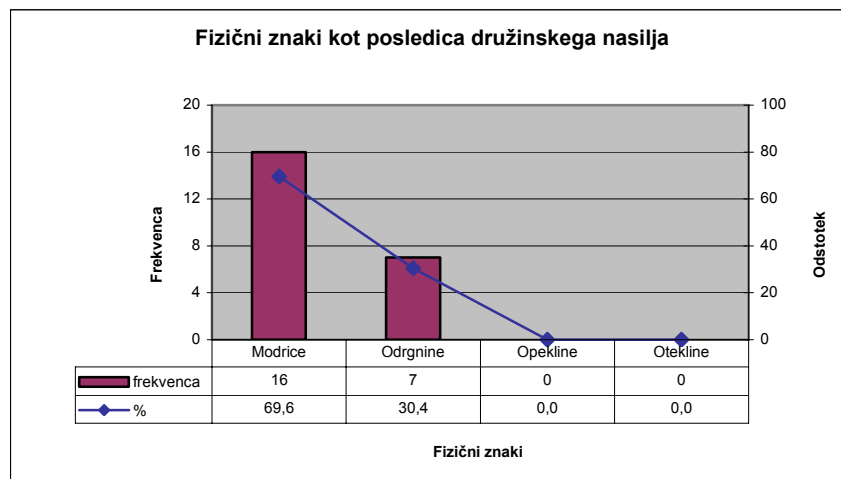
Kot druge prednosti pri odkrivanju družinskega nasilja pa so po 2 % kot odgovor navedli: individualizacijo, otrokovo dobro počutje v skupini; 4 % pa jih je odgovorilo, da je pomembno, da ti otrok zaupa.

Mnoge od znakov, na katere je pozoren zdravnik, lahko opazijo tudi športni pedagogi, in sicer zaradi dinamičnega dela pouka, vidnih delov telesa, zaradi športne opreme in neposrednega stika z otrokom pri varovanju in asistencah. Športni pedagog lahko opazi na koži sledi palic, pasu ali drugih predmetov, ki so lahko kjerkoli na otrokovem telesu. Poškodbe so lahko na skritih delih telesa, vendar športni pedagog lahko posumi na posledice nasilja, če otrok toži o bolečinah, se okorno giblje, ne pojasni svojih bolečin ali jih pojasnjuje na nelogičen način (povzeto po: Možgan 2002).

VPRAŠANJE ŠTEVILKA 20: Katere fizične znake kot posledice družinskega nasilja ste opazili na otroku najpogosteje?

Fizične znake v obliki modric kot posledice družinskega nasilja je najpogosteje opazilo na otroku 69,6 % anketirancev, 30,4% je opazilo odrgnine, nihče pa ni opazil oteklin ali opeklin.

Graf 13: Fizični znaki kot posledica družinskega nasilja

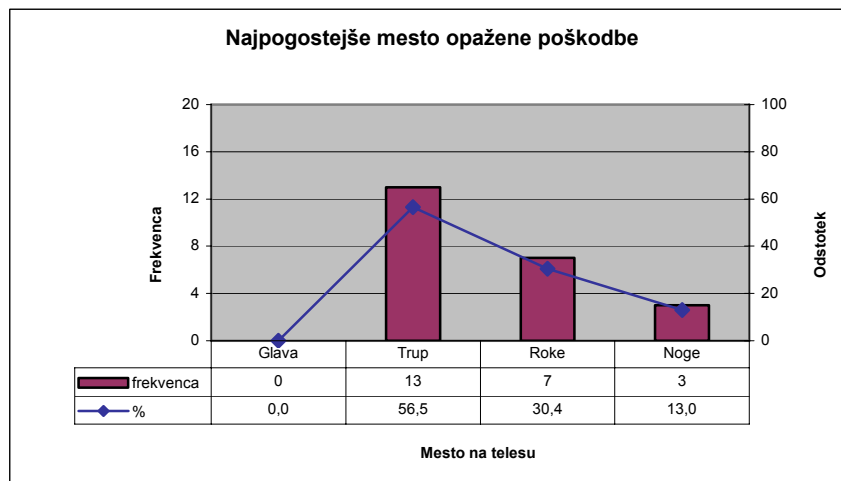
Pri pretepenem otroku najdemo na koži odrgnine in podplutbe, poškodbe glave, zlome kosti, opekline. Lahko gre za komaj opazne lahke poškodbe, lahko pa pride do krvavitve v notranjih organih prsnega koša in trebuha. Od smrtno nevarnih pa so najbolj pogoste možganske krvavitve. Zelo redke so naklepne zastrupitve, prav tako utapljanja in zadužitve (Trpinčen otrok, 1997).

Najredkeje opažena oblika nasilja nad otroki je namerno fizično obračunavanje z otrokom (Trpinčen otrok, 1997).

VPRAŠANJE ŠTEVILKA 21: Mesto na telesu, kjer je bilo to opaženo najpogosteje?

Na trupu je to opazilo 56,5 % anketirancev, 30,4 % jih je to opazilo na rokah, 13 % na nogah. Na glavi pa to ni bilo opaženo.

Graf 14: Najpogostejše mesto opažene poškodbe

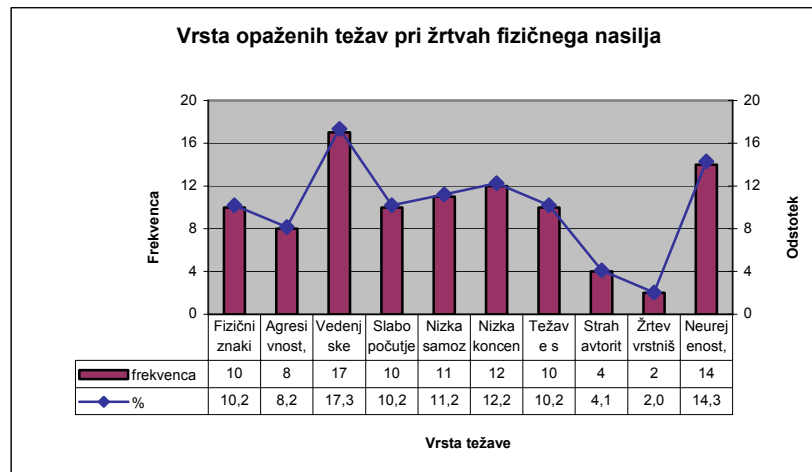
Na trupu je težko odkriti posledice fizičnega nasilja, če nisi v tesnem stiku z otrokom (vzgojiteljice jih preoblačijo, če so otroci mokri in športni pedagog pri varovanju drži otroka), zato obstaja možnost, da se nasilneži v večji meri zavestno znašajo nad določenim delom otrokovega telesa, kjer to ni takoj odkrito. Predvidevamo, da zaradi tega na glavi ni bilo opaženih znakov fizičnega nasilja. Na rokah in nogah pa lahko to nasilni starši prikrijejo z dolgimi rokavi, zato bi morali biti pozorni na neprimerno obleko, če letni čas temu ni primeren.

VPRAŠANJE ŠTEVILKA 22: Ali ste pri žrtvah fizičnega nasilja opazili katere od spodaj navedenih znakov oziroma težav?

Največkrat (v 17,3 %) so bile opažene vedenjske težave (nemir, hiperaktivnost, otopelost, trma, nenadno spreminjanje razpoloženj); prav tako so velikokrat opazili neurejenost in pomanjkanje osebne higiene (14,3 %). Nizka koncentracija, motivacija (nižja aktivnost pri urah športa) je bila opažena v 12,2 %, nizka

samozavest pa v 11,2 %. Enak odstotek (10,2 %) odgovorov so dobili fizični znaki nasilja, slabo počutje (žalost, bolečine v trebuhu) in težave s komunikacijo (zaprtost vase), osamljenost. V manjši meri se je kazala agresivnost (8,2 %). Pri žrtvah fizičnega nasilja se je opazil tudi strah pred avtoriteto, dotikom v 4,1 %, 2 % jih je opazilo, da so bile tudi žrtve vrstniškega in verbalnega nasilja.

Graf 15: Vrsta opaženih težav pri žrtvah fizičnega nasilja

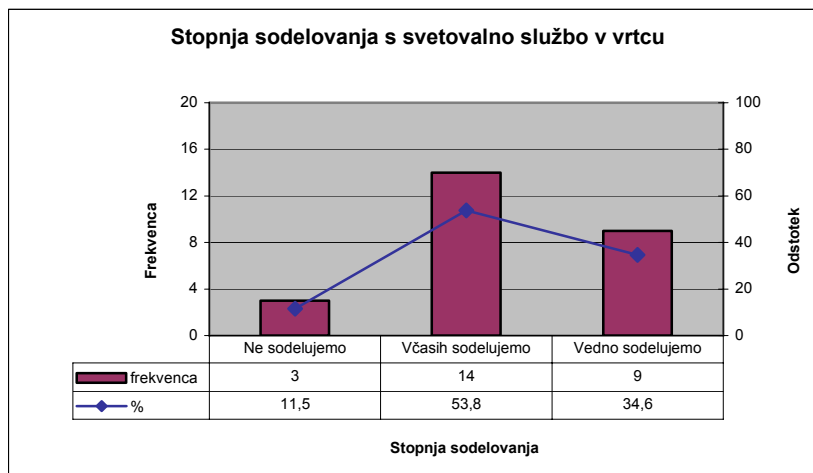

Prej naštetih znake in težave lahko zasledimo, da se pojavljajo, ne le kot posledice fizičnega nasilja, ampak tudi kot posledica ostalih oblik nasilja, vendar ne v enakih odstotkih. Miller (2000) opisuje podobne znake, kot posledice različnih oblik nasilja.

VPRAŠANJE ŠTEVILKA 23: Kakšno je Vaše sodelovanje s svetovalno službo v vrtcu?

53,8 % anketiranih včasih sodeluje s svetovalno službo v vrtcu, 34,6 % anketirancev vedno sodeluje, 11,5 % pa ne sodeluje s svetovalno službo v vrtcu.

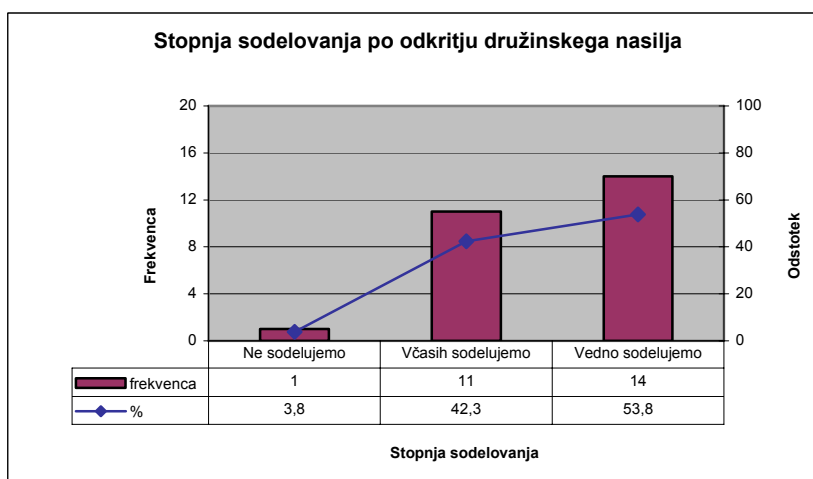
Graf 16: Stopnja sodelovanja s svetovalno službo v vrtcu

VPRAŠANJE ŠTEVILKA 24: Kakšno je sodelovanje po odkritju družinskega nasilja med vzgojiteljicami v vrtcu?

Med seboj vedno sodeluje 53,8 % anketirancev v vrtcu po odkritju družinskega nasilja, 42,3 % jih sodeluje včasih, nikoli pa ne sodeluje 3,8 % anketirancev.

Graf 17: Stopnja sodelovanja po odkritju družinskega nasilja

Iz grafov 14 in 15 je razvidno, da je med anketiranci prisoten timski pristop. Le nekaj redkih pa sploh ne sodeluje z vzgojiteljicami in svetovalno službo v vrtcu; to pa bi morali še znižati.

Kadar vprašate ljudi, ki že dolgo delajo z majhnimi otroki, zakaj vztrajajo pri tem delu, navadno najprej odgovorijo, da uživajo pri svojem delu. Pogosto pripomnijo, da vztrajajo tudi zato, ker občudujejo svoje sodelavce. Vzgojitelji in učitelji pogosto omenjajo topla in trajna prijateljstva, ki so jih oblikovali s svojimi sodelavci. Pri vodenju vzgojno-izobraževalnih kolektivov ne smemo spregledati in zanemariti pomena teh odnosov (Miller, 2000).

Pri timskem delu je pomembno, da ne delamo s »prevladujočim prepričanjem«, da je to, kar delamo mi, najbolj prav. Upoštevanje in sprejemanje različnih mnenj, iz katerih se šele lahko oblikujejo najboljše odločitve v korist otroka, morajo postati nepogrešljiv del pri zaščiti otrok. V timu lahko sodelujejo vsi, ki so pripravljeni zaščititi otroka ali lahko ponudijo pomembna sporočila za njegovo zaščito. Odgovornost za sklic tima je na Centru za socialno delo. Sodelovanje v timu je tudi pravica starša ali staršev, ki ne ogrožajo otroka (Bašič, 2002).

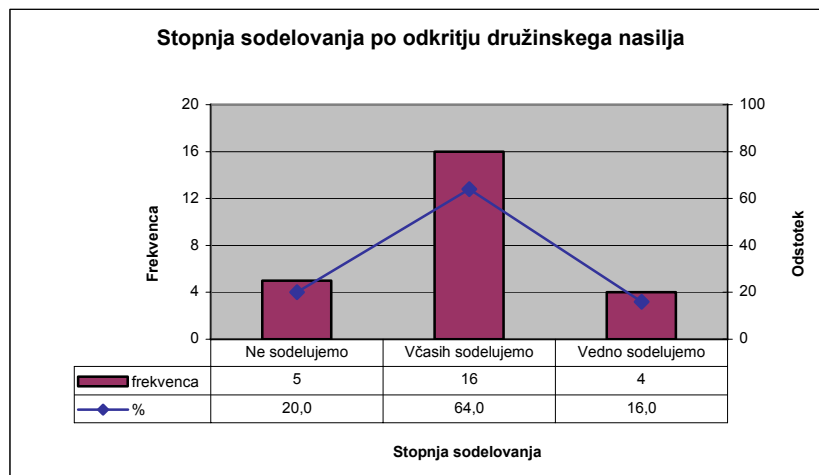
Športne pedagoge pa navadno odlikuje prav timski duh in za doseg skupnega cilja so pripravljeni nesebično pomagati sodelavcem.

Sinergija je vznemirljiv koncept. Pomeni, da je celota več kot le vsota delov. Kadar ljudje sodelujejo pri reševanju problema, lahko pridejo do vznemirljivih rešitev. S skupinskim delom lahko dosežete cilje, ki jih sami ne bi mogli (Miller, 2000).

VPRAŠANJE ŠTEVILKA 25: Kakšno je sodelovanje po odkritju družinskega nasilja med vzgojiteljicami in starši?

Po odkritju družinskega nasilja 64 % anketirancev včasih sodeluje s starši, 20 % jih ne sodeluje nikoli, 16 % pa jih vedno sodeluje.

Graf 18: Stopnja sodelovanja po odkritju družinskega nasilja

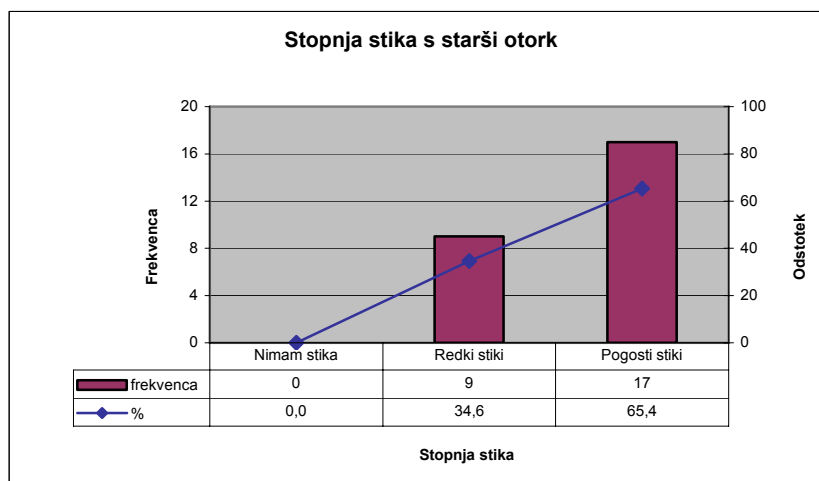

Pogosto pedagoški delavci žrtvi želijo pomagati, a ne vedo kako. Pri reševanju problema v družini spolno zlorabljenega otroka je največja napaka, ki jo lahko stori pedagoški delavec, da se skuša najprej sam pogovoriti s starši. Drži, da morajo vzgojitelji, učitelji in ustanove prijaviti vsak sum spolne zlorabe otroka v družini, niso pa odgovorni in usposobljeni za vodenje preiskave (Dečman Drobnjič, 2007).

VPRAŠANJE ŠTEVILKA 26: Kakšen stik imate s starši otrok?

Vsi anketiranci imajo stik s starši. Od tega jih ima 65,4 % pogoste stike, redke stike pa jih ima 34,6 %.

Graf 19: Stopnja stika s starši otrok

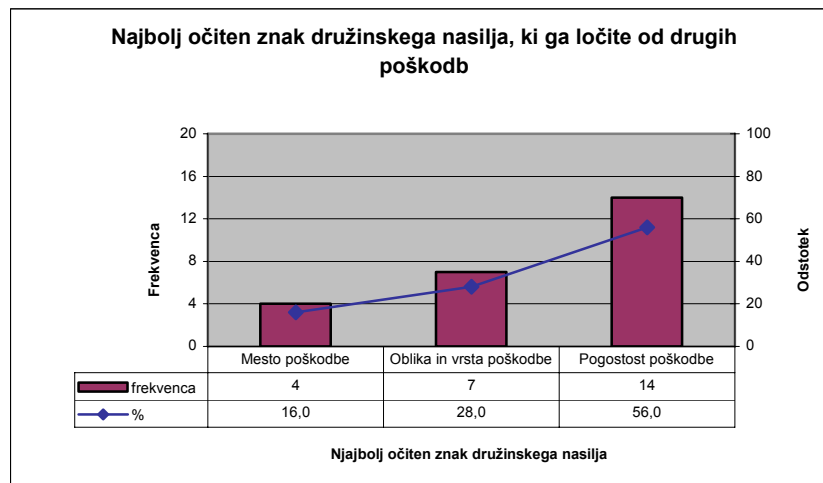
Za prikritost so lahko vzrok tudi družine in starši, pri čemer je večja verjetnost, da je nasilje težje odkriti v izoliranih družinah, v katerih ne poznamo staršev, ali pa je družina oddaljena in se ne vključuje v družbo. Tesen in dovolj pogost stik s starši nam daje večje možnosti, da odkrijemo družinsko nasilje.

VPRAŠANJE ŠTEVILKA 27: Kaj je za Vas najbolj očiten znak družinskega nasilja, ki ga ločite od drugih poškodb (športne poškodbe, nesreča,...)?

Za najbolj očiten znak družinskega nasilja, ki ga ločijo od drugih poškodb (športne poškodbe, nesreča,...) 28,6 % anketirancev meni, da je to pogostost poškodbe, 14,3 % jih meni, da je to oblika in vrsta poškodbe, 8,2 % pa meni, da je to mesto poškodbe.

Če ima otrok pogosto modrice in vedno znova in znova opazamo modrice stare in nove, potem je to zagotovo indikator, ki kaže na nasilje. Zgodi se lahko, da poškodba ni v skladu z razvojno stopnjo otroka, npr. spiralni zlom stegenice pri 6-tedenskem dojenčku ne more biti »slučajen«, saj otrok še ni shodil (Možgan, 2000).

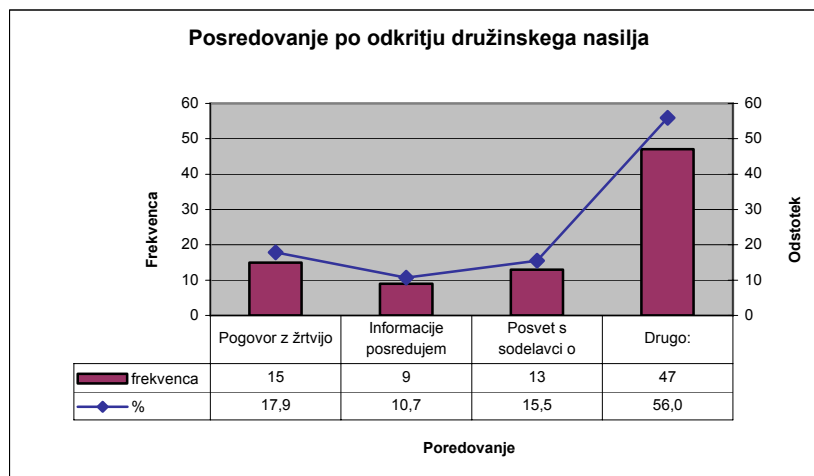
Graf 20: Najbolj očiten znak družinskega nasilja, ki ga ločite od drugih poškodb

VPRAŠANJE ŠTEVILKA 28: Kako posredujete po odkritju družinskega nasilja pri otroku?

10,7 % po odkritju družinskega nasilja posreduje informacije naprej, 15,5 % anketirancev se posvetuje s sodelavci o nadaljnjem ukrepanju, nekaj (17,9 %) se jih pogovori z žrtvijo, večina pa (56 %) se posvetuje s strokovnim vodstvom vrtca ali pa s svetovalno službo v vrtcu.

Graf 21: Posredovanje po odkritju družinskega nasilja

Tudi tukaj je prisoten timski pristop, le nekateri pa so se pripravljani pogovoriti z žrtvijo.

VPRAŠANJE ŠTEVILKA 29: Kaj je po Vašem mnenju najbolj pomembno po odkritju družinskega nasilja pri otroku?

Anketiranci se nagibajo (26,5 % se jih popolnoma strinja) k temu, da je pogovor z otrokom najbolj pomemben po odkritju družinskega nasilja; 4,1 % se jih s tem v glavnem strinja oziroma enak odstotek se sploh ne strinja; 8,2 % se jih s tem deloma strinja; 6,1 % pa se s tem v glavnem ne strinja.

Tabela 17: Pogovor z otrokom

	Ocena	Frekvenca	Odstotek
Veljavni odgovori	1	2	4,1
	2	3	6,1
	3	4	8,2
	4	2	4,1
	5	13	26,5
	Skupaj	24	49,0
Manjkajoči odgovori		25	51,0
Skupaj		49	100,0

1	2	3	4	5
Sploh se ne strinjam	V glavnem se ne strinjam	Deloma se strinjam	V glavnem se strinjam	Popolnoma se strinjam

Da je pogovor s starši najbolj pomemben po odkritju družinskega nasilja, se 24,5 % anketirancev popolnoma strinja s tem, 16,3 % se jih s tem deloma strinja; 2 % se jih s tem v glavnem strinja in enak odstotek v glavnem ne strinja; kar 6,1 % pa se jih s tem sploh ne strinja.

Tabela 18: Pogovor s starši

	Ocena	Frekvenca	Odstotek
Veljavni odgovori	1	3	6,1
	2	1	2,0
	3	8	16,3
	4	1	2,0
	5	12	24,5
	Skupaj	25	51,0
Manjkajoči odgovori		24	49,0
Skupaj		49	100,0

1	2	3	4	5
Sploh se ne strinjam	V glavnem se ne strinjam	Deloma se strinjam	V glavnem se strinjam	Popolnoma se strinjam

Velika večina meni, da je pogovor s svetovalno službo najpomembnejši (42,9 % se jih popolnoma strinja) po odkritju družinskega nasilja; 4,1 % pa se jih s tem v

glavnem strinja; 2 % se jih s tem v glavnem ne strinja in enak odstotek sploh ne strinja.

Tabela 19: Pogovor s svetovalno službo

	Ocena	Frekvenca	Odstotek
Veljavni odgovori	1	1	2,0
	2	1	2,0
	3	0	0,0
	4	2	4,1
	5	21	42,9
	Skupaj	25	51,0
Manjkajoči odgovori		24	49,0
Skupaj		49	100,0

1	2	3	4	5
Sploh se ne strinjam	V glavnem se ne strinjam	Deloma se strinjam	V glavnem se strinjam	Popolnoma se strinjam

22,4 % se jih popolnoma strinja, da je pogovor s sodelavci najpomembnejši po odkritju družinskega nasilja; 12,2 % se jih s tem v glavnem strinja; 6,1 % se s tem deloma strinja in sploh ne strinja; le 2 % pa se s tem v glavnem ne strinja.

Tabela 20: Pogovor s sodelavci

	Ocena	Frekvenca	Odstotek
Veljavni odgovori	1	3	6,1
	2	1	2,0
	3	3	6,1
	4	6	12,2
	5	11	22,4
	Skupaj	24	49,0
Manjkajoči odgovori		25	51,0
Skupaj		49	100,0

1	2	3	4	5
Sploh se ne strinjam	V glavnem se ne strinjam	Deloma se strinjam	V glavnem se strinjam	Popolnoma se strinjam

Miller (2000) navaja, da če delate v vrtcu, se vedno posvetujte s svojim nadrejenim pred ukrepanjem. Nadrejeni ima lahko informacije, ki drugače osvetlijo situacijo; biti mora tudi vedno obveščen. Dolgoročno se doseže manj, če bo kdo imel občutek, da se deluje za njegovim hrbtom. Sodelavcem je potrebno povedati svoje mnenje in jih povprašati, kaj si mislijo o tem, kar je bilo opaženo.

Miller (2000) prav tako navaja, da se vzgojitelji in športni pedagogi pogosto sprašujejo, ali naj spregovorijo o zadevi, če otrok tega ne stori spontano. Na splošno je najbolje, da prepustijo pobudo otroku in odgovarjajo na njegova vprašanja. Včasih pomaga, če mu vzgojitelj ali športni pedagog da razumeti, da pozna situacijo.

5. RAZPRAVA

Na otrokov in mladostnikov razvoj negativno vpliva družina, v kateri so starši vzgojno neuspešni, svojega otroka zanemarjajo ali pa so odsotni. Alkoholizem, agresivnost in različni pritiski na otroka in mladostnika so v našem okolju izredno pogost spremljevalec družinskega življenja. Pridružujejo se tudi slabo ekonomsko stanje, pomanjkanje ali obstajanje drugačnih vrednot, brezposelnost staršev, nizka kulturna in izobrazbena raven, neprimerna ali odsotna komunikacija, velike generacijske razlike in druge patologije v družini (npr. psihične bolezni), (Lipuš,2006).

Z zgodovinskega vidika gledano, je bila šele leta 1970 1. konferenca (Konferenca Bele hiše o otrocih), ki se je močno osredotočila na pravice otrok. V današnjem času sta večja ozaveščenost in zanimanje za otroka spodbudila, da se o pojavu družinskega nasilja več govori in piše. Tudi mediji nosijo vse večjo odgovornost, saj tema družinskega nasilja ni več tabu in jo lahko zasledimo v različnih medijih. Zaradi razvoja informatike imamo lažji in hitrejši dostop do podatkov, ki so bili objavljeni na svetovnem spletu.

V spletu okoliščin, ki so prispevale k aktualizaciji teme, lahko identificiramo dve, ki sta med najbolj pomembnimi. Prva je za preteklo desetletje značilen porast vojn in ogrožujočih konfliktov po vsem svetu in še posebej na področjih nekdanje Jugoslavije. Te vojne so aktivirale strokovnjake za mentalno higieno in vzpodbudile mednarodno skupnost k številnim programom pomoči otrokom, ki jih je prizadela vojna, ter otrokom beguncem. Programom psihosocialne pomoči in mentalno-higienskih dejavnosti je sledilo raziskovanje. Vojna področja so postala obljubljeni dežela za raziskovalce posledic travmatskih doživetij pri otrocih. Tragični socialni eksperiment, v katerem je izpostavljenih enakim ali celo istim dogodkom veliko število otrok, je izredna priložnost za raziskovanje, med drugim tudi oz. predvsem za raziskovanje individualnih razlik v odzivanju na travmatske dogodke (Mikuš Kos, 2000).

Druga okoliščina je vrednostno filozofskega značaja. V današnjem času upoštevamo Konvencijo o otrokovih pravicah in o obveznosti zagovarjanja kakovostnega življenja ter razvojnih možnosti vsem otrokom. Zmanjševanje trpljenja otrok in zaščita pred dolgotrajnimi psihološkimi posledicami travmatskih doživetij predstavljata obveznost ne le strokovnih krogov, temveč vseh odločevalcev, vseh odraslih. Iz te filozofije in prizadevanj izhajata intenziteta in razširjenost razmišljanj ter konkretnega delovanja na področju preprečevanja travmatskih doživetij in blažitve njihovih posledic za otroke (Mikuš Kos, 2000).

Na podlagi raziskave smo ugotovili, da vzgojitelji in športni pedagogi niso dovolj strokovno podkovani, da bi v dovolj veliki meri zaznali tisto razliko v otrokovem vedenju, ki je jasen indikator, da je otrok žrtev družinskega nasilja. Vendar so prav vzgojitelji in športni pedagogi tiste ključne osebe, ki imajo po naših predvidevanjih pomembno vlogo pri odkrivanju družinskega nasilja in posledično pri preventivi le-tega ter pomoči žrtvam.

V skoraj enaki meri so opazili fizično, verbalno, čustveno in druge oblike nasilja (alkohol, droge, zloraba za delo, zanemarjanje otroka). Predpostavljamo pa, da če bi bili anketiranci bolje izobraženi na področju družinskega nasilja, bi si rezultati ne bili tako podobni.

Z opravljenimi anketami smo želeli ugotoviti, če vzgojiteljice v okviru športne vzgoje in ostalih dejavnosti v vrtcu sploh zaznavajo problem družinskega nasilja, v kolikšni meri in kakšne oblike nasilja so opazile najpogosteje, ali posredujejo informacije o družinskem nasilju naprej in kakšno je njihovo sodelovanje med vzgojiteljicami ter med vzgojiteljicami in s svetovalno službo v vrtcu; ter kaj storijo po odkritju družinskega nasilja. Anketni vprašalnik se je nanašal na njihova mnenja in opažanja.

Pomemben dejavnik pri pomoči žrtvi po odkritju družinskega nasilja ali suma nanj, je pravilen pristop do žrtve (ne reagirati presenečeno ali z gnusom), kako potem v to vključijo način poučevanja in timski pristop pri reševanju problema. Za

kvalitetno delo je nujno potrebno sodelovanje in posvetovanje o nadaljnjem ukrepanju s sodelavci, svetovalno službo v vrtcu, centri za socialno delo in policijo. V raziskavi, ki smo jo opravili, je moč ugotoviti, da se anketiranci s to problematiko srečujejo.

Iz rezultatov lahko ugotovimo, da anketiranci menijo, da se vedenjske spremembe, fizični znaki, spremembe v socializaciji in čustvenem odzivanju otrok kažejo kot posledice družinskega nasilja. Za učinkovito odkrivanje družinskega nasilja je posredni dejavnik poznavanje otroka, staršev in družin, iz katerih izhajajo otroci ter poznavanje otroka izven okolja vrtca. Prav tako je potrebno otroka pozorno opazovati. Tako je lažje zaznati razlike v otrokovem obnašanju. Prvi korak je vedno prepoznavanje; že to je precej kompleksna zadeva, saj je nasilja več vrst.

Večina udeležencev raziskave je pri svojem izobraževanju pridobila premalo znanja o družinskem nasilju, največ pa z delovnimi izkušnjami (skoraj polovica anketirancev ima končano le 5-letno srednjo šolo). Potrebe po znanju pri ravnanju in poučevanju z malčki so večje, kot jih lahko nudi srednja šola, saj je največ škode lahko narejene prav v zgodnjem otroštvu, ko se otrokova osebnost šele oblikuje. Tukaj se kaže velika pomanjkljivost v izobraževalnih programih, ki ne pokrivajo dovolj področja družinskega nasilja, saj lahko minejo leta, preden se vzgojitelji in športni pedagogi iz izkušenj naučijo prepoznati znake družinskega nasilja. Vse kaže na to, da bi bilo potrebno tematiko družinskega nasilja in otrokovih pravic vključiti v izobraževanje pedagoškega poklica. V strokovnih literaturah, zbornikih in člankih ter medijih v zadnjem času vse bolj omenjajo problematiko družinskega nasilja. Tu so opisani znaki, kako naj vzgojitelj ali športni pedagog ukrepa ob morebitnem sumu na družinsko nasilje, na koga naj se obrne po odkritju in kakšnih metod poučevanja naj se poslužuje. Vendar je brez boljšega poznavanja problematike malo upanja, da bodo vzgojitelji in športni pedagogi znali pravočasno odkriti žrtev in nato še ustrezno ukrepati. Glede na to, da se multidisciplinarnе oblike dela hitro razvijajo, bi morali o tem ozavestiti tudi vzgojitelje in športne pedagoge.

Anketiranci menijo, da je pogovor z žrtvijo po odkritju nasilja zelo pomemben, vendar pa se jih z njimi po odkritju pogovori le 17.9 %. Iz tega predvidevamo, da ne vedo kaj otroku svetovati in kako se pogovoriti o težavah. Prav tako se jim zdi pomemben pogovor s starši, sodelavci in svetovalno službo, zato tudi te informacije po odkritju nasilja posredujejo naprej prej omenjenim.

Rezultati ankete kažejo, da predstavlja timski pristop po odkritju družinskega nasilja problem. S starši, sodelavci in svetovalno službo v vrtcu po odkritju včasih sodeluje le polovica. Glede na to, da imajo anketiranci šibko znanje o družinskem nasilju predvidevamo, da brez ustreznega znanja in sodelovanja z drugimi ne morejo ustrezno reševati problema, ko se z njim soočijo.

Kot navaja Bouwkamp (1996) navzven dobro funkcionirane družine, ki se držijo jasnih moralnih načel in uživajo ugled v okolju, skrivajo svoje notranje težave, imajo družinske skrivnosti, družina pa se zapira pred vplivi zunanjega sveta. Zmotno pa bi bilo misliti, da se nasilje dogaja le v družinah z nizkim življenjskim standardom. Rezultati so pokazali, da se nasilje pojavlja v vseh družbenih slojih, predpostavljamo pa, da je v višjem družbenem sloju bolj prikrito.

Več kot polovica ima pogost stik s starši otrok, ki jih poučujejo; poznajo starše in družine, iz katerih izhajajo otroci ter poznajo otroke izven okolja vrtca. Iz tega predvidevamo, da so anketiranci povezali spremembe v otrokovem vedenju kot posledico družinskega nasilja. Večina jih živi v primestju in vasi (v kraju, kjer so zaposleni). Sklepamo, da so tam ljudje bolj povezani med seboj in lažje zaznajo ter so bolj pozorni na spremembe v otrokovem obnašanju in na morebitne vidne posledice nasilja. Dejstvo, da je kar nekaj otrok samih povedalo, da je bilo nad njimi izvedeno nasilje, kaže na to, da so otroci tesno povezani z vzgojitelji, ki jih poučujejo. Prav tako kaže na povezanost med ljudmi, da so informacije o nasilju v družini dobili drugod.

Ob odkrivanju družinskega nasilja navaja Miller (2000) podobne znake, ki nam potrjujejo zlorabo, kot so jih opazili anketiranci: vedenjske težave, neurejenost in

pomanjkanje osebne higiene, nizka koncentracija, motivacija, nizka samozavest, fizične znake nasilja, slabo počutje (žalost, bolečine v trebuhu) in težave s komunikacijo (zaprtost vase) ter osamljenost.

Do trinajstega leta je več žrtev med fanti kot med deklicami, kasneje pa se izraziteje poveča število žrtev ženskega spola (Šemrov, 1998), kar je potrdila tudi ta raziskava.

Ker imajo vzgojitelji in športni pedagogi tesen stik z otrokom ter poučujejo manjše skupine otrok (Zakon o vrtcih in Pravilnik o normativih in kadrovskih pogojih določa maksimalno število otrok v skupini), predvidevamo, da je bilo zato na trupu to tako pogosto (56,5 %) opaženo. Modrice so bile največkrat opažene, vendar menimo, da jih niso povezali z mestom poškodbe, ampak s pogostostjo poškodbe.

Menimo, da bi bilo potrebno opraviti raziskave o odnosu med vzgojitelji, športnimi pedagogi ter otroki, saj bi nam to pokazalo, v kako tesnem stiku so. Tesnejša kot je navezanost med otroki in vzgojitelji ali športnim pedagogom, večja verjetnost je, da se mu otrok zaupa. Raziskali bi lahko tudi sodelovanje med svetovalno službo in starši. Rezultati ankete so pokazali sposobnost zaznavanja vzgojiteljev za problem družinskega nasilja ter njihovo pomanjkljivo znanje o tej problematiki.

Raziskava lahko pripomore k večji dovzetnosti za pojav družinskega nasilja in prepoznavanja le-tega. To diplomsko delo vzgojitelje in športne pedagoge seznanja s posledicami družinskega nasilja, kam se lahko obrnejo po pomoč po odkritju ter o pomembnosti timskega pristopa k problemu, kar bi lahko uporabili tudi v praksi.

6. SKLEP

Namen raziskave je bil (na osnovi anketiranja devetinštiridesetih vzgojiteljev iz sedmih vrtcev - vrtci in udeleženci raziskave so anonimni) pojasniti problem družinskega nasilja, odkrivanje posledic, ukrepanje vzgojiteljev po odkritju družinskega nasilja ter raziskati sodelovanje s sodelavci in svetovalno službo v vrtcu. V raziskavi smo uporabili anketni vprašalnik, ki vsebuje devetindvajset vprašanj s področja problematike družinskega nasilja ter splošnih vprašanj o anketirancih.

Osnovni pristop k raziskavi je kvalitativna analiza, ki temelji na frekvenčnih porazdelitvah, s pomočjo katerih smo skušali ugotoviti, v kolikšni meri in ali vzgojiteljice v okviru športne vzgoje in ostalih dejavnosti v vrtcu sploh zaznavajo problem družinskega nasilja, kakšne oblike nasilja so opazile; ali posredujejo informacije o družinskem nasilju naprej in kakšno je njihovo sodelovanje med vzgojiteljicami ter med vzgojiteljicami in s svetovalno službo v vrtcu.

Bolj točne rezultate ankete bi dobili, če bi križali nekatere odgovore ter jih nato primerjali z ugotovitvami že narejenih raziskav (npr. odvisnost starosti otroka od spola otroka nad katerim je bilo izvajano družinsko nasilje, ali pa odvisnost socialnega statusa od pogostosti izvajanja družinskega nasilja) in tako bi videli, ali se to ujema. Prav tako bi točnost rezultatov povečali, če bi lahko vzgojiteljicam in športnim pedagogom sami dali ankete in jim natančneje razložili različne oblike družinskega nasilja ter tehniko obkrožanja odgovorov, saj so bile ankete rešene zelo pomanjkljivo.

Na podlagi anket smo ugotovili, da so vzgojiteljice in športni pedagogi tisti, ki odkrivajo primere družinskega nasilja in bi morali ukrepati. Oni so moralno in zakonsko odgovorni za primerno ravnanje in zaščito žrtve.

Raziskava je pokazala, da vzgojitelji in športni pedagogi, ki učijo v vrtcih, niso dovolj strokovno podkovani, da bi v dovolj veliki meri zaznali tisto razliko v otrokovem vedenju, ki je jasen indikator, da je otrok žrtev družinskega nasilja. Večina udeležencev raziskave je pri svojem izobraževanju pridobila premalo znanja o družinskem nasilju, največ pa so ga pridobili z delovnimi izkušnjami.

Rezultati ankete kažejo, da predstavlja timski pristop po odkritju družinskega nasilja problem. S starši, sodelavci in svetovalno službo v vrtcu po odkritju včasih sodeluje le polovica anketirancev.

Vzgojitelji in športni pedagogi bi morali pridobiti osnovno znanje o družinskem nasilju že na fakulteti, saj v tem primeru ne bi minevala leta, ko si s svojimi delovnimi izkušnjami pridobivajo znanje o tej problematiki. Pri takem načinu dela je mnogo otrok konstantno podvrženih družinskemu nasilju, brez možnosti, da bi jih tisti, ki bi morali biti o tem poučeni, rešili iz začaranega kroga ali pa vsaj prepoznali problem in o tem poročali naprej.

Za družinsko nasilje je značilno, da se po njem pojavljajo določeni znaki pri otroku: vedenjske težave, neurejenost in pomanjkanje osebne higiene, nizka koncentracija, motivacija, nizka samozavest, fizične znake nasilja, slabo počutje (žalost, bolečine v trebuhu) in težave s komunikacijo (zaprtost vase) ter osamljenost. V teh primerih bi si morali vzgojitelji in športni pedagogi ob zaznavanju teh znakov beležiti, kdaj so bili ti znaki opaženi, kakšno je bilo vedenje otroka pred tem in kasneje, ali so ukrepali in kako so to storili ob sumu na družinsko nasilje.

Za izboljšanje timskega pristopa bi moralo vodstvo vrtca stremeti tudi k izboljšanju medsebojnih odnosov in sodelovanju med zaposlenimi tudi na drugih področjih ne le po odkritju družinskega nasilja.

Ob sumu na družinsko nasilje predlagamo vzgojiteljicam in športnim pedagogom, da skušajo spodbuditi otroka, da bi svoja čustva in strahove izrazil skozi igro ali

skozi zgodnice, ki bi mu jih vzgojiteljice pripovedovale. S tem bi omogočili prizadetemu otroku, da bi svoja čustva kontroliral (predvsem agresivnost in nasilno vedenje do sošolcev in predmetov) in da jih ne bi potlačil v sebi.

Pomembno pa je, da so vsi vzgojitelji in športni pedagogi seznanjeni s tem, kam se lahko obrnejo v primeru, da je otrok izpostavljen družinskemu nasilju, kako bi morali postopati po odkritju ter kakšen naj bi bil njihov odnos do otroka.

7. VIRI

Človekove pravice (1995). Zbirka mednarodnih dokumentov.1.del, Univerzalni dokumenti. Ljubljana: Društvo za združene narode za Republiko Slovenijo.

Dečman Drobnjič, O. (2007). Šola mora pomagati spolno zlorabljenim otrokom. Šport mladih, 15(126), 28-29.

Erb, H. H. (2004). Nasilje v šoli in kako se mu zoperstaviš. Radovljica: Didakta

Filipčič, K. (2002). Nasilje v družini. Ljubljana: Bonex založba.

Frei K. (1996). Spolna zloraba. Z odkrito besedo do varnosti. Ljubljana: Založba kres.

Košiček, M. (1993). V: Bastarda, Rant, Zemljič: Ibid.; str.4

Lipuš, A. (2006). Analiza športnega udejstvovanja osnovnošolcev in prijateljev na njihove kadilske navade. Diplomaska naloga. Ljubljana: Fakulteta za šport

Miller, A. (1993). Drama je biti otrok. Ljubljana: Založba Tangram.

Miller K. (2000). Otrok v stiski: priročnik za vzgojitelje, učitelje in starše, ki se srečujejo z otroki, ki doživljajo stiske, krize in stres. Ljubljana: Educy, 2000

Možgan, A. (2002). Prepoznavanje posledic družinskega nasilja z vidika športnega pedagoga. Diplomaska naloga. Ljubljana: Fakulteta za šport

Otroci in nasilje. Idrija: pridobljeno 27. 02. 2007 s svetovnega spleta: <http://www.coe.si>.

www.cdk.si

[www.mss.gov.si/si/delovna_podrocja/predsolska_vzgoja/vrste_programov/?ty
pe=98](http://www.mss.gov.si/si/delovna_podrocja/predsolska_vzgoja/vrste_programov/?type=98)

http://www.lmit.org/baza/SOS_telefoni.htm#o

Otroštvo brez nasilja in zlorab (2002) Zbornik: Strokovni seminar za mentorje otroških parlamentov. Ljubljana: Zveza prijateljev mladine Slovenije.

Pavlovič, Z. (1990). Psihološke pravice otrok. Simbioza in avtonomija. Ljubljana: Društvo psihologov Slovenije.

Postavi se za svoje pravice (1999). Knjiga o človekovih pravicah, ki so jo napisali, ilustrirali in izdali mladi z vsega sveta. Murska sobota: Pomurska založba.

Pušnik, M. (1999). Vrstniško nasilje v šolah. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.

Samec T. in Slodnjak V. (2001). Psihične travme v otroštvu in adolescenci. Ljubljana: inštitut za psihologijo osebnosti.

Tič, G. (2005). Nasilje. Otrok in družina, 8, str.7.

8. PRILOGA

8.1. PRILOGA 1: ANKETNI VPRAŠALNIK

Sem Nataša Pivk, absolventka Fakultete za šport. Vljudno Vas prosim, če bi izpolnili to anketo, ki jo potrebujem za izdelavo diplomske naloge. S pomočjo le-te bom skušala pojasniti problem družinskega nasilja, zaznavanje in odkrivanje posledic, pristop do žrtve in ukrepanje vzgojiteljev v vrtcu med izvajanjem športne vzgoje in ostalih dejavnosti v vrtcu programa.

NAVODILO: Na vprašanja odgovorite tako, da obkrožite ustrezen odgovor, dopišete ali pa obkrožite številko od 1 do 5. Če ste se zmotili, prečrtajte napačen odgovor in obkrožite pravilnega. Pri nekaterih odgovorih uporabite spodaj navedeno lestvico ocen.

1	2	3	4	5
Sploh se ne strinjam	V glavnem se ne strinjam	Deloma se strinjam	V glavnem se strinjam	Popolnoma se strinjam

Za sodelovanje se Vam že vnaprej lepo zahvaljujem!

- Spol:** a) M b) Ž
- Starost:** a) do 30 let b) 31 – 40 let c) 41 – 50 let d) 51 in več let
- Leta delovne dobe:** a) do 5 let b) 6 – 10 let c) 11 – 15 let d) 16 – 20 let e) 21 – 25 let f) nad 26 let
- Stopnja izobrazbe:** a) osnovna šola b) 4-letna srednja šola c) 5-letna srednja šola č) višja šola d) visoka šola
- Starost otrok vaše skupine:** _____
- Število otrok v skupini:** _____
- Ali živite v kraju, kjer ste zaposleni?** a) DA b) NE
- Kje živite:** a) MESTNO OKOLJE b) PRIMESTJE c) VAS

9. **Ali poznate otroke tudi izven okolja vrtca?** A) DA b) NE
10. **Ali poznate njihove starše, družine, iz katerih izhajajo ti otroci?** A) DA
b) NE

Dalje naj rešijo anketni vprašalnik le tisti, ki so se soočili s posledicami družinskega nasilja.

11. Katere oblike družinskega nasilja ste opazili v svoji praksi, da je bilo izvedeno nad otrokom najbolj pogosto (možnih je več odgovorov)

- a) fizično
- b) psihično*
- c) verbalno
- d) spolno
- e) čustveno**
- f) druge oblike družinskega nasilja (alkohol, droge, zloraba za delo, zanemarjanje otroka)

12. Kako se po Vašem mnenju kažejo posledice družinskega nasilja v vrtcu? (obkrožite eno številko pri vsakem odgovoru)

a) osamljenost in zaprtost vase, manjša samozavest	1	2	3	4	5
b) žrtev vrstniškega nasilja	1	2	3	4	5
c) nasilnost žrtve	1	2	3	4	5
d) nižja motivacija, koncentracija, zaspanost	1	2	3	4	5
e) hiperaktivnost, nemirnost	1	2	3	4	5
f) strah	1	2	3	4	5

*Psihično nasilje – duševne travme, ki jih otrok doživlja zaradi trpinčenja in nasilja v družini, negativno vplivajo na otrokov psihosocialni razvoj.

**Čustveno nasilje – žaljenje, norčevanje, teroriziranje otrok, pasivno odklanjanje, verbalna zloraba otroka, nezadovoljevanje otrokovih fizičnih ali čustvenih potreb, negativno primerjanje otroka z drugimi otroki.

13. Na kakšen način ste največkrat prišli do odkritja družinskega nasilja nad otrokom? (možnih več odgovorov)

- a) otrok je povedal sam
- b) opazil sem sam
- c) informacije sem dobil drugod
- d) še nikoli nisem opazil/a
- e) drugo: _iskal je pozornost tako, da se je usedel v naročje_

14. Socialni status družine, ki izvaja nasilje nad otrokom najpogosteje? (obkrožite le en odgovor)

- a) zelo dober
- b) dober
- c) manj dober
- d) slab
- e) mi ni poznan

15. Spol otroka, nad katerim je bilo večkrat izvajano družinsko nasilje

- a) deček
- b) deklica

16. Kakšni so po Vašem mnenju vzroki za prikritost družinskega nasilja? (obkrožite eno številko pri vsakem odgovoru)

a) skrivanje posledic, težko odkrivanje, nezaupanje težav	1	2	3	4	5
b) strah otroka pred razkritjem, sram otroka	1	2	3	4	5
c) nezavedanje otroka, da je žrtev nasilja	1	2	3	4	5
d) premalo opazujemo, raziskujemo, prenizka pozornost	1	2	3	4	5
e) izoliranje družine, nepoznavanje družinskih razmer	1	2	3	4	5
f) prelaganje odgovornosti na sovrstnike	1	2	3	4	5

17. Ocenite svoje znanje o družinskem nasilju, ki ste ga pridobili pri vašem šolanju.

- a) pridobil/a sem *nič* znanja o družinskem nasilju
- b) pridobil/a sem *premalo* znanja o družinskem nasilju
- c) pridobil/a sem *dovolj* znanja o družinskem nasilju

18. Kje ste pridobili največ znanja v zvezi z družinskim nasiljem?

- a) pri študiju
 - b) z delovnimi izkušnjami
 - c) preko medijev
 - d) drugo:
-

19. Kakšne so po vašem mnenju prednosti vzgojitelja pri odkrivanju družinskega nasilja? (lahko obkrožite več odgovorov)

a) sproščenost, spontanost otroka	1	2	3	4	5
b) osebni stik z otrokom, manjše skupine otrok	1	2	3	4	5
c) lažje opazovanje vedenja	1	2	3	4	5
d) drugo: _____	1	2	3	4	5

20. Katere fizične znake kot posledice družinskega nasilja ste opazili na otroku najpogosteje? (obkrožite le en odgovor)

- a) modrice
- b) odrgnine
- c) opekline
- d) otekline

21. Mesto na telesu, kjer je bilo to opaženo najpogosteje? (obkrožite le en odgovor)

- a) glava
- b) trup
- c) roke
- d) noge

22. Ali ste pri žrtvah fizičnega nasilja opazili katere od spodaj navedenih znakov oziroma težav? (možnih več odgovorov)

- a) fizični znaki nasilja
- b) agresivnost, neprijaznost
- c) vedenjske težave (nemir, hiperaktivnost, otopelost, trma, nenadno spreminjanje razpoloženj)
- d) slabo počutje (žalost, bolečine v trebuhu)
- e) nizka samozavest
- f) nizka koncentracija, motivacija (nižja aktivnost pri urah športa)
- g) težave s komunikacijo (zaprtost vase), osamljenost
- h) strah avtoritete, dotika
- i) žrtev vrstniškega, verbalnega nasilja
- j) neurejenost, pomanjkanje osebne higiene

23. Kakšno je Vaše sodelovanje s svetovalno službo v vrtcu?

- a) ne sodelujemo
- b) včasih sodelujemo
- c) vedno sodelujemo

24. Kakšno je sodelovanje po odkritju družinskega nasilja med vzgojiteljicami v vrtcu?

- a) ne sodelujemo
- b) včasih sodelujemo
- c) vedno sodelujemo

25. Kakšno je sodelovanje po odkritju družinskega nasilja med vzgojiteljicami in starši?

- a) ne sodelujemo
- b) včasih sodelujemo
- c) vedno sodelujemo

26. Kakšen stik imate s starši otrok?

- a) nimam stika
- b) redki stiki
- c) pogosti stiki

27. Kaj je za Vas najbolj očiten znak družinskega nasilja, ki ga ločite od drugih poškodb (športne poškodbe, nesreča,...)? (obkrožite en odgovor)

- a) mesto poškodbe
- b) oblika in vrsta poškodbe
- c) pogostost poškodbe

28. Kako posredujete po odkritju družinskega nasilja pri otroku? (lahko obkrožite več odgovorov)

- a) pogovor z žrtvijo
- b) informacije posredujem naprej
- c) posvet s sodelavci o ukrepanju
- d) drugo: _____

29. Kaj je po Vašem mnenju najbolj pomembno po odkritju družinskega nasilja pri otroku? (obkrožite eno številko pri vsakem odgovoru)

a) pogovor z otrokom	1	2	3	4	5
b) pogovor s starši	1	2	3	4	5
c) pogovor s svetovalno službo	1	2	3	4	5
d) pogovor s sodelavci	1	2	3	4	5